

บทที่ 2

แนวทางการศึกษาและกรอบความคิดที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบอง ในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์

บทนี้จะกล่าวถึงพัฒนาการการศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายุคราชวงศ์คองบอง¹ ในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์² โดยอธิบายธรรมชาติของการเขียนและกรอบความคิดในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบอง อาทิ กรอบความคิดในประเด็นเรื่องความเสื่อมและการล่มสลาย การเรืองอำนาจในลักษณะมหาบุรุษและความสำเร็จเฉพาะบุคคลและพัฒนาการเชิงโครงสร้างสถาบัน เพื่อชี้ให้เห็นถึงเหตุที่มาของปัญหาและอคติที่มีต่อการศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบองในอดีตถึงปัจจุบัน อันนำไปสู่การมุ่งเน้นศึกษาถึงประเด็นความเสื่อมและการล่มสลายเป็นหลักและละเลยประเด็นการเรืองอำนาจของราชวงศ์คองบอง ระหว่างคริสต์ศักราช 1752-1776

¹คำว่า “คองบอง” เป็นชื่อราชวงศ์สุดท้ายของพม่าที่มีการปกครองในระบบกษัตริย์ก่อนที่จะถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของอาณานิคมของอังกฤษในปี ค.ศ. 1885 คำว่า “คองบอง” ปรากฏครั้งแรกในชื่อของคลองขุดที่พระเจ้าอลองสิธู กษัตริย์พม่าราชวงศ์ฟุกาม (King Alaungsithu ค.ศ. 1112-1167) รับสั่งให้ขุดขึ้นทอดยาวตลอดแนวเหนือใต้ ในเขตเมืองมอกโซโปหรือเมืองชเวโบ (Moksobo/Shwebo) ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของพม่าในปัจจุบัน เมื่อพระเจ้าอลองพญา (King Alaungmintayagyi ค.ศ. 1752-1760) ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์คองบองสถาปนาราชวงศ์ใหม่ภายหลังจากการล่มสลายของราชวงศ์ตองอู-นยองยานในปี ค.ศ. 1752 ได้ตรัสเชิงเปรียบเทียบบราชวงศ์คองบองเหมือนสะพานที่รองรับพระราชารัฐรข้ามผ่านผืนน้ำก้นอันตรราย (กองทัพมอญ) จากฝั่งแห่งยุคสมัยเดิมคือราชวงศ์ตองอู-นยองยาน สู่ยุคสมัยใหม่ของพระองค์คือ ยุคสมัยแห่งราชวงศ์คองบอง Cited in Myo Myint, “The Politics of survival in Burma: diplomacy and statecraft in the reign of King Mindon, 1853-1878,” (Ann Arbor, Mich: University Microfilms International, 1991), p.1. ในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยเรียกชื่อราชวงศ์นี้ว่า “ราชวงศ์อลองพญา” และ “ราชวงศ์อลองพระ” เป็นต้น

²ศาสตราจารย์ ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้ให้ความหมายของคำว่า “ประวัติศาสตร์นิพนธ์” คือ การศึกษาถึงการเขียนประวัติศาสตร์และรวมถึงการสร้างประวัติศาสตร์ขึ้นมาในโลกตะวันตก ประวัติศาสตร์นิพนธ์เป็นเครื่องมือและความรู้อันจำเป็นสำหรับนำไปสู่การค้นหาคำตอบว่าประวัติศาสตร์คืออะไรและจะทำให้สามารถสร้างคำตอบทางประวัติศาสตร์ที่เป็นของตนเองได้ ดูใน นิธิ เอียวศรีวงศ์, **กรุงแตก, พระเจ้าตากฯ และประวัติศาสตร์ไทย: ว่าด้วยประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์นิพนธ์**, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: มติชน, 2543), หน้า 14.

กรอบการศึกษาและกรอบความคิดในเรื่อง “การล่มสลาย” และ “การเรืองอำนาจ” ในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์พม่ายุคคองบอง

จากการสำรวจวรรณกรรมและประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบอง พบข้อสังเกตถึงเหตุที่มาของปัญหาและอคติ 5 ประการที่มีต่อการศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบอง นับแต่เริ่มต้นถึงปัจจุบันอันนำไปสู่การมุ่งเน้นศึกษาถึงประเด็นความเสื่อมและการล่มสลายเป็นหลักและละเลยประเด็นการเรืองอำนาจของราชวงศ์คองบองระหว่างคริสต์ศักราช 1752-1776 ได้ดังนี้

1. แนวโน้มการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ยุคราชวงศ์คองบอง

การศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบองตอนต้น (ค.ศ. 1752-1782) เป็นช่วงสมัยที่มีได้รับความสนใจศึกษาในขอบข่ายความรู้ที่ลึกกลงในรายละเอียดและสถาปนาองค์ความรู้ให้กว้างขวางในแวดวงวิชาการพม่าศึกษา³ หากเปรียบเทียบกับจำนวนประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายุคพุกาม (ค.ศ. 1044-1225) ประวัติศาสตร์พม่ายุคตองอู (ค.ศ. 1486-1752) ประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบองตอนปลาย (ค.ศ. 1782-1885) และประวัติศาสตร์พม่ายุคหลังสิ้นสงครามพม่า-อังกฤษครั้งที่หนึ่ง (The First Anglo-Burmese War ค.ศ.1824-1826) สงครามพม่า-อังกฤษครั้งที่ 2 (The Second Anglo-Burmese War ค.ศ. 1850-1852) และสงครามครั้งสุดท้ายที่พม่าถูกรวมเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิอังกฤษที่อินเดีย (The Third Anglo-Burmese War ค.ศ.1885-1886) หรือแม้แต่งานการศึกษาประวัติศาสตร์พม่านับแต่ได้รับเอกราชจนถึงประวัติศาสตร์พม่าร่วมสมัยถึงปัจจุบัน⁴ ทั้งที่ราชวงศ์คองบองเป็นราชวงศ์สุดท้ายที่สถาปนาขึ้นโดยพระเจ้าอลองพญา ในปี ค.ศ. 1752 และมีอายุไม่น้อยถึง 133 ปีก็ตาม หากเมื่อเปรียบเทียบกับราชวงศ์ก่อนหน้าทั้งราชวงศ์พุกามและราชวงศ์ตองอูแล้ว ปรากฏจำนวนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในยุคคองบองตอนต้นมีน้อยกว่ามาก ทว่าเมื่อศึกษาเข้าไปในรายละเอียดกลับพบว่าประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบองตอนต้น

³ Myo Myint, “The Politics of survival in Burma: Diplomacy and Statecraft in the Reign of King Mindon, 1853-1878,” p.2.

⁴ ดูรายละเอียดได้ใน Patricia M. Herbert, *Burma* (Denver, Colo.: Clio Press Ltd, 1991), pp.44-91. ในส่วนที่เป็นกรรวบรวมหนังสือประวัติศาสตร์ระหว่างหน้า 44 ถึง 91 ส่วนของหนังสือทั่วไปจำนวน 29 เล่ม หนังสือประวัติศาสตร์ก่อนสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 19 จำนวน 23 เล่ม หนังสือประวัติศาสตร์พม่าช่วงอาณานิคมถึงช่วงเป็นเอกราชจำนวน 47 เล่ม หนังสือประวัติศาสตร์เศรษฐกิจจำนวน 21 เล่ม หนังสือประวัติศาสตร์สงครามสงครามอังกฤษ-พม่าจำนวน 19 เล่ม, หนังสือประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 และสมัยญี่ปุ่นปกครองพม่าจำนวน 40 เล่ม และ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ, *บรรณานุกรมเอเชียอาคเนย์ศึกษาในประเทศไทย*, หน้า 3-101. ได้กล่าวถึงการศึกษาที่เกี่ยวกับประเทศพม่าในประเทศไทยจนถึงปี พ.ศ. 2538 ดังนี้ วิทยานิพนธ์จำนวน 11 เรื่อง หนังสือ 68 วิทยานิพนธ์และ 154 บทความ.

เป็นกาลสมัยที่สำคัญช่วงหนึ่งในพัฒนาการของรัฐจารีตและเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อแห่งยุคสมัยของประวัติศาสตร์พม่าก็ว่าได้

ขณะเดียวกันงานประวัติศาสตร์นิพนธ์พม่ายุคคองบองโดยมากมุ่งศึกษาในช่วงท้ายของราชวงศ์คองบองระหว่างปี ค.ศ. 1782-1885 โดยเน้นการศึกษาถึงการกำเนิด การดำรงอยู่ และการเสื่อมสลายของราชวงศ์สัมพันธ์กับบริบทภายในสังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่ยึดโยงกับสถาบันกษัตริย์ระหว่างรัชกาลพระเจ้าปดุง (ค.ศ. 1819-1837) รัชกาลพระเจ้ามินดง (ค.ศ. 1853-1878) และรัชกาลพระเจ้าธีบอ กษัตริย์รัชกาลสุดท้ายแห่งราชวงศ์คองบอง (ค.ศ. 1878-1886) ในขอบข่ายของความสัมพันธ์กับบริบทภายนอกสังคมพม่าระหว่างประเทศระหว่างพม่าและชาติตะวันตกเป็นสำคัญ

ดังนั้นแนวโน้มการศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบองจึงกระจุกตัวอยู่แต่ในช่วงปลายราชวงศ์ อันสัมพันธ์ต่อการตอบคำถามทางประวัติศาสตร์พม่าที่สำคัญคือ สาเหตุแห่งที่มาของความเสื่อมและการล่มสลายของราชวงศ์คองบองและการตกเป็นอาณานิคมของจักรวรรดินิยมอังกฤษที่อินเดีย ในปี ค.ศ. 1885 เป็นสำคัญ

2. งานการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ยุคราชวงศ์คองบองตอนต้นในแวดวงวิชาประวัติศาสตร์ในสถาบันการศึกษา

ในจำนวนประวัติศาสตร์นิพนธ์ยุคราชวงศ์คองบองที่มีอยู่จำนวนหนึ่ง ดังที่กล่าวข้างต้นมีงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ศึกษาเพียง 6 ชิ้นเท่านั้น ที่มีการศึกษาเฉพาะลงไปประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบองตอนต้นหรือคาบเกี่ยวกับช่วงเวลาดังกล่าวได้แก่

1. *An Introduction to the Political Economy of Burma* โดย J.S. Furnivall⁵ ได้เสนอถึงสังคมและการบริหารการเมืองการปกครองของพม่ายุคจารีตอันสัมพันธ์กับสภาพเศรษฐกิจที่พัฒนาควบคู่กับการจัดการพื้นที่ทำการเกษตรที่เป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจในสมัยอาณานิคมในเวลาต่อมา
2. *Burmese Sit-tans, 1764-1826: Records of Rural Life and Administration* โดย Frank N. Trager และ William J. Koenig⁶ เสนอการบริหารในยุคจารีตผ่านเอกสารชั้นต้นทั้งกำลังไฟร์พล ส่วยอากร และหน้าที่การบริหารของขุนนางต่อราชสำนักส่วนกลาง

⁵J.S. Furnivall, *An Introduction to the Political Economy of Burma* (Rangoon: (n.p.), 1931)

⁶F.N. Trager and W.J. Koenig, *Burmese Sit-tans, 1764-1826: Records of Rural Life and Administration*, ((n.p.), 1979)

3. **Administration of Burma** โดย Ma Mya Sein⁷ เสนอระบบการบริหาร การเมืองการปกครองในยุคจารีตถึงต้นอาณานิคมโดยละเอียด ทำให้เห็นถึง ตำแหน่งหน้าที่ของขุนนางต่อราชสำนักพม่าอย่างเป็นระบบ
4. **Burma's relations with her Eastern Neighbours in the Konbaung Period, 1752-1819** โดย Maung Kyaw Thet⁸ เสนอภาพความสัมพันธ์ระหว่าง พม่าในยุคคองบองตอนต้นต่อรัฐต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ล้านนา ล้านช้าง อยุธยา และ จีนยูนนานผ่านนโยบายค้าและสงครามเป็นสำคัญ
5. **Burmese Administrative Cycles: Anarchy and Conquest c.1580-1760** โดย Victor B. Lieberman⁹ เสนอการสถาปนาและการเสื่อมสลายของราชวงศ์ ภายใต้วุฒิจักรและความเปลี่ยนแปลงผ่านระบบการเมืองการปกครองของราช สำนักที่ผ่านนโยบายการควบคุมทรัพยากร ไร่พล และพัฒนาการทางการเมือง การปกครองในแต่ละยุคสมัยควบคู่กับบริบททางสังคมพม่ายุคคองบอง
6. **The Burmese Polity, 1752-1819** โดย William J. Koenig¹⁰ เสนอให้เห็นถึง โครงสร้างในระบบการเมืองการปกครองของพม่ายุคคองบอง หน้าที่ ความรับผิดชอบ หน่วยงานราชการ สถาบันทางการเมือง ความคิดทางการเมือง องค์กรทาง สังคม เศรษฐกิจ ชนชั้นปกครองและรูปแบบการปกครองของราชวงศ์รวมถึง นโยบายการบริหารอาณาจักรเป็นต้น โดยร้อยเรียงข้อมูลในเชิงพรรณนาบรรยาย

แม้งานการศึกษาดังกล่าว เสมือนหลักเริ่มต้นการศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบองตอน ต้น และใช้เป็นฐานการศึกษาวิจัยในครั้งนี้อย่างยิ่งทั้งในด้านความคิด การวิเคราะห์และการอ้างอิง หากแต่ ประเด็นการศึกษาและแนวความคิดที่ประวัติศาสตร์นิพนธ์ดังกล่าวที่เสนอในแวดวงวิชาการ

⁷Ma Mya Sein, *Administration of Burma* (Zabu Meitswe Pitaka Press, 1938).

⁸Maung Kyaw Thet, "Burma's relations with her Eastern Neighbours in the Konbaung Period, 1752-1819," (Ph.D. thesis, University of London, 1950) โดยสรุปเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างในแง่ การเมืองและสงครามระหว่างพม่า จีนและไทย เน้นที่รัชกาลพระเจ้าเจงพยูเซง (1763-1776) ถึงรัชกาลพระเจ้า ปดุงหรือโบดอพญา (ค.ศ. 1784-1819).

⁹Victor B. Lieberman, *Burmese Administrative Cycles: Anarchy and Conquest c.1580 -1760* (Princeton University Press, 1984).

¹⁰William J. Koenig, *The Burmese Polity, 1752-1819: Politics, Administration, and Social Organization in the Early Kon-baung Period* (Center for South and Southeast Asian Studies, The University of Michigan, 1990).

ประวัติศาสตร์พม่า กลับไม่ได้รับความนิยมนศึกษาและเป็นแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายุคจารีตเท่าที่ควร¹¹

มีข้อน่าสังเกตว่า ประวัติศาสตร์ยุคคองบองตอนต้นในประวัติศาสตร์นิพนธ์ทั้ง 6 ชิ้นถูกอ้างอิงในแวดวงวิชาการที่จำกัด ซึ่ง เมียว มยิ่น (Myo Myint) ได้กล่าวว่า เอกสารทั้งชั้นต้นและชั้นรองของพม่าในยุคดังกล่าวมีน้อยชิ้นกว่ายุคหลังมาก ดังนั้นจึงไม่แปลกใจที่ เมียว มยิ่น จึงเลือกศึกษาเฉพาะในรัชกาลพระเจ้ามินดงเท่านั้น ทั้งยังเน้นย้ำว่า “ช่วงรัชกาลของพระเจ้ามินดงเป็นที่รู้จักและปรากฏโดยมากในหลักฐานและประวัติศาสตร์นิพนธ์พม่าในช่วงคองบอง... ทั้งยังไม่มียุคสมัยใดสำคัญเท่ารัชกาลของพระเจ้ามินดงอีกแล้วในประวัติศาสตร์พม่า...”¹² เช่นเดียวกับเยอร์ก อามินสเซนเดล (Jorg Armin Schendel) เลือกเน้นการศึกษาเรื่อง *The Mandalay Economy: Upper Burma's External Trade, c.1850-1890* ด้วยความติดขัดเรื่องหลักฐานสมัยคองบองตอนต้น¹³ และในงานของ หม่อง จอ เตท (Maung Kyaw Thet) เลือกอ้างอิงงานการศึกษาของ จี อี อาร์วี (G.E. Harvey) เป็นหลักฐานหลักในการศึกษาไปพร้อมกับพงศาวดารพม่าฉบับราชวงศ์คองบอง (Konbaungzet Mahayazawindawgyi)

3. ประวัติการเรียนการสอนหลักสูตรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาและพม่าศึกษา

ประเด็นปัญหาในเรื่องจำนวนหลักฐานทั้งชั้นต้นและชั้นรองภาษาพม่าที่กระจุกกระจายและยังไม่ถูกจัดระบบให้สอดคล้องกับการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างเป็นทางการนับแต่ปี ค.ศ. 1885¹⁴ รวมถึงปัญหาการเข้าถึงหลักฐานอันทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์เหล่านั้น โดยเฉพาะปัญหาในเรื่องภาษาพม่ากลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์พม่าทั้งหมด ไม่เฉพาะแต่ประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบองตอนต้น เหตุดังกล่าวกลายเป็นข้อจำกัดต่อแนวโน้มและทิศทางการ

¹¹วิวาทะดังกล่าวปรากฏเพียงถกเถียงเพียงในเรื่องพัฒนาการของรัฐยุคก่อนจารีต ระหว่าง Michael Aung-Thwin และ Victor B. Lieberman เท่านั้น ใน สุเนตร ชุตินธรานนท์, “พม่า: สถาบันกษัตริย์ vs สถาบันสงฆ์,” *วารสารธรรมศาสตร์* 10 (กันยายน 2524): 148-198.

¹²Myo Myint, “The Politics of survival in Burma: diplomacy and statecraft in the reign of King Mindon, 1853-1878,” pp. 3-4.

¹³Jorg Armin Schendel, “The Mandalay Economy: Upper Burma's External Trade, c.1850-1890” (Ph.D. Thesis, Ruprecht-Karls-Universitat Heidelberg, Oktober 2002), p. 4.

¹⁴Ma Yi Yi, “Burmese Sources for the History of the Konbaung Period 1752-1855”, *Journal of Southeast Asian History* 6 (1965). และ Thaug Blackmore, “Burmese Historical Literature and Native and Foreign Scholarship,” in *Historical Archaeological and Linguistic Studies* (Hong Kong, 1967).

ศึกษาประเด็นต่างๆ ในช่วงเวลาดังกล่าวให้เป็นไปตามแต่ที่มีหลักฐานรองรับการศึกษาและความสามารถในการใช้เอกสารหลักฐานที่เป็นภาษาอังกฤษแทน

แม่เซอร์อาเธอร์ แฟร์ (Sir Arthur P. Phayre) เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าเมืองร่างกุ้ง ได้จัดตั้งพิพิธภัณฑสถาน “แฟร์ มิวเซียม” (Phayre Museum) ในปี ค.ศ. 1911 (ทำการรวบรวมเอกสารหลักฐานและโบราณวัตถุอันสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์มาไว้ที่หนึ่งทีเดียวแล้วก็ตาม) “ต่อมารัฐบาลปรารถนาจะสร้างโรงพยาบาลกลางขึ้นใหม่ให้ใหญ่โต...จึงลงมติจะย้ายพิพิธภัณฑสถานไปตั้งที่อื่น...แต่การที่จะสร้างพิพิธภัณฑสถานยังผัดเรื่อยมาถึง 25 ปีเข้าบัดนี้”¹⁵ และดี จี อี ฮอลล์ (D.G.E. Hall) พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวเช่นกันด้วยการตั้งมหาวิทยาลัยย่างกุ้งและภาควิชาประวัติศาสตร์ขึ้นในปี ค.ศ. 1921 ให้เป็นสถาบันการศึกษาประวัติศาสตร์ที่เป็นระบบแล้วก็ตามรวมถึงศาสตราจารย์ จี เอช ลูซ (G.H.Luce) ร่วมกับ เป หม่อง ทิน (Pe Maung Tin) แปลพระราชพงศาวดารพม่าฉบับหอแก้ว (The Glass Palace Chronicle/Hmannan Mahayazawindawgyi) ในปี ค.ศ. 1923¹⁶ แต่การศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายังคงกระจุกตัวอยู่ในวงแคบ กระทั่งเมื่อปี ค.ศ. 1943 เป็นต้นมาเมื่อโลกเล็งเห็นความสำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในระหว่างช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ก่อให้เกิดการเปิดโครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาในมหาวิทยาลัยเยลเป็นแห่งแรกในปี ค.ศ.1947 ตามมาด้วยการที่ School of Oriental and African Studies (SOAS) ของมหาวิทยาลัยลอนดอน เปิดโปรแกรมในทำนองเดียวกันในปี ค.ศ. 1948 และอีก 3 ปีต่อมา ที่มหาวิทยาลัยคอร์เนล ในปี ค.ศ. 1951¹⁷ ประวัติศาสตร์พม่าจึงถูกให้ความสนใจอย่างกว้างขวางขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองภายในของพม่าเป็นหลักนับแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์หลังการปฏิวัติโดยนายพลเนวินปี ค.ศ. 1962 และบทบาทของนางองซานซูจีนับแต่ปี ค.ศ. 1988 ผลที่ตามมาคือการเปิดโครงการพม่าศึกษาในสถาบันการศึกษามากมายในโลกตะวันตกโดยมีจุดประสงค์มุ่งศึกษาเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงภายในทางการเมืองของพม่าเป็นสำคัญ¹⁸

¹⁵ สมเด็จพระยาติราชานุภาพ, เทียบเมืองพม่า (กรุงเทพฯ: มติชน, 2545), หน้า 9.

¹⁶ The Glass Palace Chronicle of the Kings of Burma, trans. Pe Maung Tin and G.H. Luce (London: Oxford University Press, 1923) pp. introduction.

¹⁷ แกมสุข นุ่มนนท์, “สถานภาพการศึกษาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในประเทศไทย” ใน เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการเรื่อง เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา: คาบสมุทรและหมู่เกาะ (โดยภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ระหว่างวันที่ 23-28 มิถุนายน 2535 ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กรุงเทพฯ), หน้า 2.

¹⁸ หาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติการตั้งโครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาในสถาบันการศึกษาในโลตะวันตกและเอเชีย ช้หน้าได้ที่ <http://www.library.wisc.edu/guides/SEAasia/studysea.html>

แต่ก็มีนักประวัติศาสตร์และนักวิชาการทั้งชาวพม่า ชาวไทย และชาวตะวันตกผู้ผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์จากโลกตะวันตกหรือได้รับการสั่งสอนตามวิธีคิดตะวันตก¹⁹ และสนใจประวัติศาสตร์พม่าซึ่งผลิตงานที่ศึกษาโดยตรงและ/หรือกล่าวถึงประวัติศาสตร์พม่ายุคทองของตนนั้นไม่มากนักอันมีคุณประโยชน์ยิ่งต่อการศึกษาในครั้งนี้ อาทิเช่น วิทยานิพนธ์ภาษาตะวันตกระดับดุษฎีบัณฑิต 7 ฉบับ คือ

1. Maung Kyaw Thet, "Burma's relations with her Eastern Neighbors in the Konbaung Period, 1752-1819," (Ph.D. Thesis, University of London, 1940),
2. Daw Thaug, "British Interest in Trans-Burma Trade Routes to China," (Ph.D. Thesis, University of London, 1954).
3. Kyin Swi, "The Judicial System of the Kingdom of Burma," (Ph.D. Thesis, University of London, 1965).
4. Victor B. Lieberman, "The Burmese Dynastic Pattern c. 1590-1760: An Administrative and Political Study of the Taung-ngu Dynasty and the Reign of Alaung-phaya," (Ph.D. Thesis, University of London, 1976).
5. William J. Koenig, "The Early Konbaung Polity, 1752-1819," (Ph.D. Thesis, University of London, 1978).
6. Myo Myint, "The Politics of survival in Burma: diplomacy and statecraft in the reign of King Mindon, 1853-1878," (Ph.D. Thesis, Cornell University, 1987).
7. Jorg Armin Schendel , "The Mandalay Economy; Upper Burma's External Trade, c.1850-90," (Ph.D. Thesis, University of Heidelberg, 2002).

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁹ตัวอย่างเช่น ศาสตราจารย์ ดี จี อี ฮอลล์ ผู้ริเริ่มก่อตั้งมหาวิทยาลัยย่างกุ้ง (Rangoon University) และภาควิชาประวัติศาสตร์ รวมเวลา 13 ปี ระหว่าง ค.ศ. 1921-1934 สานุศิษย์ที่เป็นชาวพม่าหลายท่านมีบทบาททั้งทางการเมืองและวิชาการ อาทิ Daw Ma Mya Sein ใน Ma Mya Sein, *Administration of Burma* (Burma: Zabu Meitswe Pitaka Press, 1938), pp. i-xii. ประวัติเพิ่มเติมของศาสตราจารย์ ดี จี อี ฮอลล์ ได้ใน *Southeast Asian History and Historiography*, ed. C.D. Cowan and O.W. Wolters (Ithaca and London: Cornell University Press, 1976), pp.11-13. และ ดี จี อี ฮอลล์, *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1*, แปลโดย วรณยูพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2522), หน้า 1-5.

วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตจำนวน 5 ฉบับ

1. Ma Mya Sein, *Administration of Burma* (Burma: Zabu Meitswe Pitaka Press, 1938)
2. อนันต์ วิริยะนิจ, "การศึกษาวิเคราะห์การทำสงครามระหว่างไทยกับพม่า พ.ศ. 2081-2310," (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521)
3. ชาญชัย วรรณวงศ์, "การศึกษาวิเคราะห์สงครามไทยรบพม่าเฉพาะเรื่อง ยุทธศาสตร์ และยุทธวิธีทางการทหาร พ.ศ. 2310 - พ.ศ. 2397" (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527)
4. ลัดดาวัลย์ แซ่เซียว, "การเมืองล้านนาภายใต้การปกครองของพม่าระหว่าง พ.ศ. 2101-2317", (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536)
5. สิทธิพร เนตรนิยม, "งานประดับกระจกในมณฑลเลย: ภาพสะท้อนความสัมพันธ์และความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของพม่าในช่วงสมัยราชวงศ์คองบองตอนปลาย ถึงสิ้นสมัยอาณาจักร", (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภูมิภาคศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา, 2546)

4. อคติและความคิดครอบงำในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์พม่ายุคราชวงศ์คองบองในโลกตะวันตก

ดังที่กล่าวในหัวข้อก่อนหน้านี้ถึงอุปสรรคในเรื่องของการจัดเก็บเอกสารหลักฐานที่ใช้ศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายุคจารีตโดยเฉพาะประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบองตอนต้น การเลือกใช้เอกสารและหลักฐานภาษาอังกฤษคือทางเลือกหลักของผู้ศึกษาที่ไม่สามารถอ่านและทำความเข้าใจในเอกสารและหลักฐานภาษาพม่าได้ ทว่าผู้ศึกษากลับเผชิญอุปสรรคสำคัญที่จำกัดขอบเขตและกรอบการศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบองทั้งครอบงำพื้นที่การศึกษา เนื้อหาและความเข้าใจความสนใจศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบองให้มุ่งเน้นเฉพาะช่วงปลายของราชวงศ์คองบองในงานเขียนและประวัติศาสตร์นิพนธ์โดยนักวิชาการตะวันตกที่มีความคิดแบบ ยูโรเซ็นตริก (Euro-Centric) ถือยุโรปเป็นศูนย์กลาง ใช้จุดยืนแบบยุโรปเป็นมาตรฐานในการวัดค่า ลัทธิเชื้อชาติ (Racism) ถือว่าชาวยุโรปผิวขาวมีอารยธรรมที่สูงกว่าและเหยียดหยามชาวพื้นเมือง และ ภาระของคนขาว (White man's burden) ถือว่าเป็นภาระหน้าที่ทางอารยธรรมที่ชาวยุโรปจะต้องนำแสงสว่างแห่งอารยธรรมไปสู่ดินแดนที่ล้าหลัง

และด้อยอารยธรรม²⁰ นับแต่ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงร่วมสมัยล่าอาณานิคมและหลังจากนั้น เพื่อปูพื้นและสร้างความชอบธรรมแก่การครอบครองดินแดนที่ถูกเรียกเป็นส่วนหนึ่งของอาณานิคมอังกฤษแห่งอินเดีย (a province of British India) ซึ่งอยู่ใต้อาณัติของจักรวรรดิอังกฤษนับแต่ปี ค.ศ. 1885-1948 อาทิประวัติศาสตร์นิพนธ์โดยนักประวัติศาสตร์ผู้บุกเบิกเช่น บาทหลวงซานเจอมาโน (Father Sangermano)²¹ เซอร์ อาเธอร์ แพร์ (Sir Arthur P. Phayre)²² จี อี ฮาร์วี (G.E. Harvey)²³ ดี จี อี

²⁰สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ “ลิเบอร์แมนกับวัฏจักรทางการเมืองของพม่าและอยุธยา” ใน สัมผัสแห่งกวี
เฝ้าแผ่นดิน: รวมบทความเนื่องในวาระครบรอบ 60 ปีชาตุนิพนธ์ เกษตรศิริ (กรุงเทพฯ: มติชน, 2544), หน้า
141.

²¹Father Vincenzo Sangermano, *The Burmese Empire A Hundred Years Ago* (Bangkok: White Orchid, 1995).

²²Sir Arthur P. Phayre, *History of Burma*, Reprinted edition (Bangkok: the Orchid Press, 1998), pp. 261-274. งานของ Sir Arthur P. Phayre มีลักษณะการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์โดยคัดลอกพงศาวดารพม่าฉบับหอแก้ว หรือ Hmamnan Mahayazawindawgyi ซึ่งถือว่าเป็นฉบับหลวงหรือฉบับมาตรฐานฉบับแรก ที่ครอบคลุมเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ลงมาถึงปี ค.ศ. 1821 แพร์ได้รับพระราชทานจากพระเจ้ามินดง 1 ชุด ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Hugh Tinker, “Arthur Phayre and Henry Yule: Two Soldier-Administrator Historians,” *Historians of Southeast Asia*, (New York, 1960). โดยบทที่ 22 เรื่อง Early European Intercourse with Burma, ใน *History of Burma* นี้มุ่งอธิบายถึงประวัติและภารกิจของชาวยุโรปจำนวนหนึ่งที่เคยเดินทางและติดต่อสัมพันธ์กับพม่า รวมถึงมีบทบาทต่อประวัติศาสตร์พม่าเช่น มาร์โค โปโล (Marco Polo) นิโคลี ดี คอนติ (Nicoli di Conti) เฮียโรนิโม กี ซานโต สเตฟาโน (Hieronomo di Santo Stefano) เฟอดินาน เมนเดส ปินโต (Ferdinand Mendez Pinto) ซีซาร์ เฟเดอริค (Caesar Fredericke of Venice) กาสปาโร บาลบิ (Gasparo Balbi) ราล์ฟ ฟิต (Ralph Fitch) เป็นต้น

²³G.E. Harvey, *History of Burma from the Earliest Times to 10 March, 1824, the Beginning of the English Conquest*, Reprint (London, Cass , 1967); G.E. Harvey, *British Rule in Burma, 1824-1942* (London: Faber, 1946) และ G.E. Harvey, *Outline of Burmese History* (Bombay: Longmans, Green and Co. , 1947).

ฮอลล์ (D.G.E. Hall)²⁴ และท่านอื่นๆ เป็นต้น²⁵ สามารถสังเกตได้จากเนื้อหาภายในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ภายใต้กรอบความคิดทั้ง 3 ประการว่าจะเสนอเรื่องราวของกิจกรรมต่างๆ ของชาวตะวันตกในพม่าและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากกว่าของชาวพื้นเมืองเอง ดังนั้นจึงกลายเป็นประวัติศาสตร์ของชาวตะวันตกในพม่าและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากกว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ของพม่าและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เอง สืบเนื่องต่ออิทธิพลการศึกษาและความคิดประวัติศาสตร์พม่าและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในประวัติศาสตร์นิพนธ์ร่วมสมัยและต่อมาถึงอิทธิพลตะวันตก ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญ อันก่อให้เกิดพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงนานับประการต่อสังคม การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ วิถีชีวิตของชนชาวพม่าและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมด

กรอบการศึกษาทั้ง 3 ประการคือยูโรเซ็นตริก ลัทธิเชื้อชาติ และภาระของคนขาวครอบงำ แนวความคิดและสร้างคำอธิบายถึงประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบองก่อนถูกจักรวรรดินิยมอังกฤษผนวกเป็นส่วนหนึ่งในปี ค.ศ. 1885 ว่าเป็นดินแดนที่ป่าเถื่อน ล้าหลัง และมีความวุ่นวาย ปกครองด้วยผู้นำที่ทารุณโหดร้าย กษัตริย์พม่าสมัยราชวงศ์คองบองจะถูกอธิบายว่า เป็นผู้นำที่ชั่วร้ายและทรราช โดยเฉพาะรัชกาลพระเจ้าริบอพระนางสุภยลัต ในเรื่องการสังหารหมู่พระบรมวงศานุวงศ์ใน

²⁴ ดี จี อี ฮอลล์, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้, 2 เล่ม, แปลโดย วรณยูพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 25xx); D.G.E. Hall, Burma (London: Hutchinson House, 1950); D.G.E. Hall, Early English Intercourse with Burma 1597-1743, Second Edition with The Tragedy of Negrais (London: Frank Cass and company Limited, 1968), The Dalhousie-Phayre Correspondence, 1852-1856, ed., D. G. E. Hall, (London: University of London Library, [1955?]); D.G.E. Hall, Europe and Burma; a Study of European Relations with Burma to the Annexation of Thibaw's Kingdom, 1886 (London: Oxford University Press, 1945); D. G. E. Hall, Henry Burney: a Political Biography (London; New York: Oxford University Press, 1974); Historians of South East Asia, ed., D.G.E. Hall, (Oxford U.P, 1961); D. G. E. Hall, A History of South-east Asia (London: Melbourne [etc.]; Macmillan, New York: St. Martin's Press, 1968.); Southeast Asian History and Historiography : Essays presented to D. G. E. Hall, ed., C. D. Cowan and O. W. Wolters, (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1976).

²⁵ เช่น John Crawford, Journal of an Embassy from the Governor General of India to the Court of Ava in the year 1827: with an appendix containing a description of fossil remains by Professor Buckland and Mr. Clift. 2 vol. (1834); Henry Yule. A Narrative of the Mission to the Court of Ava in 1885, together with the Journal of Arthur Phayre Envoy to the Court of Ava (Kuala Lumpur; London; New York: Oxford University Press, 1968); Hiram Cox, Journal of a Residence in the Burmhan Empire and more particularly at the Court of Amarapoorah, reprinted (Farnborough: Gregg International, 1971); Michael Symes, An Account of an Embassy to the Kingdom of Ava Sent by the Governor-General of India in the Year 1795 Reprinted (Westmead: N.P., 1969); D.G.E.Hall, Michael Symes: Journal of his second embassy to the court of Ava in 1802 (London: George Allen & Unwin, 1955).

ปี ค.ศ. 1879²⁶ เน้นความเสื่อมและการล่มสลายของราชวงศ์ในทุก ๆ ด้าน แต่เมื่อผนวกเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิอังกฤษที่อินเดียกลับเป็นการนำเอา “ยุคใหม่” ที่ก้าวหน้ามาสู่ดินแดนพม่า²⁷ อาทิ ในงานของ Charles Lee Keeton เรื่อง King Thebaw and The Ecological Rape of Burma: The Political and Commercial Struggle between British India and French Indo-China in Burma forward²⁸ และ W.S. Desai เรื่อง Depose King Thibaw of Burma in India, 1885-1916 และอื่นๆ²⁹

วาทกรรมดังกล่าวยังถ่ายทอดมาสู่แวดวงวิชาการประวัติศาสตร์ของพม่าตลอดมาจนสถาปนาเป็นองค์ความรู้กระแสหลักในเรื่องประวัติศาสตร์พม่ายุคราชวงศ์คองบองในที่สุดองค์ความรู้ดังกล่าวได้สืบทอดมาสู่ประเทศไทยด้วยเช่นกันนับแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ถึงปัจจุบัน ทั้งเอกสารที่ถูกส่งมอบมาจากรัฐบาลอังกฤษที่ปกครองพม่าสู่ราชสำนักสยามหรือแม่ปัญญาชนไทยที่ไปศึกษาองค์ความรู้แบบอาณานิคมยังสถาบันวิชาการตะวันตกและถ่ายทอดผ่านบทเรียน นิทาน ตำนาน หรือแม้กระทั่งละครน้ำเน่า ตัวอย่างความเขลาขลาดของพระเจ้าธิบอที่ได้บรรยายไว้ใน บทละครเรื่องมหาราชวงศ์พม่า บทละครเรื่องมหาราชวงศ์พม่าแผ่นดินพระเจ้าสีป่อมินทร์ (แต่งสำหรับคณะละครปริตาลัย) อาทิ

²⁶ดูเพิ่มเติมในเชิงอรรถที่ 37 นิธิเมียนต์, พม่ากับการต่อต้านจักรวรรดินิยมอังกฤษ ค.ศ. 1885-1895, แปลโดย ฉลอง สุนทรวาณิชย์ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2543), หน้า 24.

²⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 141.

²⁸Charles Lee Keeton, King Thebaw and The Ecological Rape of Burma : The Political and Commercial Struggle Between British India and French Indo-China in Burma, 1878-1886, 3 rd. (Delhi: Manohar Book Service, 1974). การศึกษาประวัติศาสตร์พม่าในช่วงพระเจ้าธิบอ (ค.ศ. 1878-1886) โดยใช้เอกสารและหลักฐานหลักที่ the India Office Records และเอกสารอื่นๆ ที่ศึกษาถึงรัชกาลพระเจ้าธิบอและพระนางสุยกยัต ที่สัมพันธ์กับสภาพและนโยบายการเมืองการปกครองและการค้าระหว่างอังกฤษและพม่า เป็นจุดหลักอันนำมาซึ่งการที่พม่าถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิอังกฤษที่อินเดีย พร้อมทั้งสอดแทรกภาพความล้มเหลว ป่าเถื่อนและไร่มนุษยธรรมในเหตุการณ์สังหารหมู่เชื้อพระวงศ์ในปี ค.ศ. 1878 ดูเพิ่มเติมใน E. C. V. Foucar, They Reigned in Mandalay (London: D.Dobson, 1946).

²⁹W.S. Desai, Depose King Thibaw of Burma in India, 1885-1916 Bombay (India: Bharatiya Vidya Bhavan, 1967). ที่มีแก่นของเรื่องเน้นไปที่ความโหดเหี้ยมอำมหิตของชนชั้นนำของพม่าสมัยปลายราชวงศ์คองบองอันได้แก่ พระนางอเลนันตอและพระนางสุยกยัต และผู้นำที่โง่เขลา ขลาดกลัว ไร้ความสามารถเช่นพระเจ้าธิบอกษัตริย์พระองค์สุดท้ายแห่งราชวงศ์คองบอง ในการดำเนินนโยบายปกครองประเทศ การเคร่งครัดในกฎระเบียบราชประเพณีโบราณที่เพ้อเจ้อ การหลงใหลในสโลภกิจจนนำประเทศไปสู่ยุคเสื่อมทรามในประวัติศาสตร์พม่า พร้อม ๆ กับการล่มสลายของราชอาณาจักรพม่าภายใต้การปกครองของราชวงศ์คองบอง เพราะความริ้วฉานภายในพม่าเองก่อนการเข้ามาสู่ประวัติศาสตร์พม่ายุคอาณานิคมเสียอีกอันเป็นยุคที่รุ่งโรจน์ที่ชาวอังกฤษนำมาให้แก่ประชาชนชาวพม่าอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน

พระสี่ป้อท้อพระทัยมิใคร่กล้า จับปากกาเซ็นอักษรสท่อนหวม
ร้อนฤดีรื้อคร้ามก็คร้าม ไอ้อ้อยามแสนร้ายเซ็นขายเมือง³⁰

ราชบัลลังค์พม่า โดยเสถียร พันธรังษี ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2468 ได้กล่าวในคำนำครั้ง
แรกว่า "...ภาพที่พระนางสุภยลัตสมคบกับอมาตย์อัสตบุรุษประหารชีวิตมนุษย์ผู้หาความผิดมิได้
ภายในกำแพงวัง...หนังสือเล่มนี้ช่วยให้เห็นชัดเจนขึ้นว่า กษัตริย์พม่าเข้ามาแย่งกรุงศรีอยุธยาได้
เพราะเหตุใด และกษัตริย์ในราชวงศ์เดียวกันนั้นต้องถูกโมหจริตครอบงำจนเสียอำนาจและบ้าน
เมืองให้แก่อังกฤษไป เพราะเหตุใด"³¹

และ พม่าเสียเมือง โดย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2512 ดังความ
ตอนหนึ่งที่กล่าวถึงเหตุแห่งการพ่ายแพ้ของพม่าต่ออังกฤษว่า

"...เรื่องนี้ดูแต่เพียงเผินๆ ก็อาจคิดดูถูกชาวพม่าในสมัยนั้นไปได้ว่า ช่างไม่มีเกียรติ หรือรัก
บ้านเมืองของตนเสียเลย ยอมอ่อนน้อมต่อศัตรูได้โดยฉกฉวยทันที มิได้คิดขัดขืนแต่การดูถูกคน
อื่นๆ นั้นจะอาศัยพิจารณาข้อเท็จจริงแต่เพียงผิวเผินมิได้ ธรรมดาคนเราก็จะต้องรักบ้านเมืองของตน
และมีความปรารถนาที่จะเป็นไทแก่ตนเป็นหลักประจำใจอยู่เบื้องต้น แต่ถ้าหากการปกครองมีการ
กดขี่บังคับ ขาดความยุติธรรมเห็นได้อย่างถนัดชัดแจ้ง และราษฎรถูกข่มเหงรังแกจากข้าราชการไม่ว่า
จะเป็นทหาร พลเรือนหรือตำรวจ ราษฎรก็มิรู้ที่จะไปร้องเอาจากใคร ความกดดันก็เกิดขึ้นในใจซึ่งนาน
เข้าก็กลายเป็นความเกลียดชังระบอบการปกครองนั้นอย่างขมขื่นฝังเข้ากระดูกดำ ขนาดใครมาเป็น
ข้าศึกศัตรูกับระบอบนั้นก็ยอมเข้าข้างด้วย...ความรักชาติเช่นนั้นก็ไม่แน่ว่าเขาจะรักษาเอาไว้..."³² ซึ่งทั้ง

³⁰บทละครเรื่องมหาราชวงศ์พม่า บทละครเรื่องมหาราชวงศ์พม่าแผ่นดินพระเจ้าสี่ป้อมินทร์,
พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ: องค์การค้าคุรุสภา, 2526), หน้า 206. แม้ว่าบริบทของการนิพนธ์เรื่องนี้จะสะท้อน
เนื้อหาในเชิงเห็นอกเห็นใจจากมุมมองของ "เจ้า" ไทย ที่เห็น "เจ้า" พม่าตกต่ำจนสิ้นบัลลังก์เสียแผ่นดิน แต่จุด
ประสงค์รองก็พยายามเปรียบเทียบบุญญาธิการและทศพิธราชธรรมขององค์กษัตริย์สองแผ่นดินซึ่งโครงเรื่อง
ทั้งหมดก็เน้นสาระแห่งความเสื่อมและการล่มสลายของราชวงศ์คองบองทั้งสิ้น

³¹เสถียร พันธรังษี, ราชบัลลังค์พม่า (กรุงเทพฯ: แพร่วิทยา, 2529). ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น อวสาน
ราชบัลลังค์พม่า ในการพิมพ์ซ้ำครั้งที่ 4 ในปี พ.ศ. 2529 โดยสำนักพิมพ์นั้นทชัย โดยใช้เรียบเรียงข้อมูลจาก
หนังสือ 3 เล่มคือ Outline of Burmese History โดย G.E. Harvey, They Reigned in Mandalay โดย
E.C.V. Foucas, และ Burma โดย John L. Christian ในการเขียนหนังสือเล่มดังกล่าว

³²ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, พม่าเสียเมือง (กรุงเทพฯ : สยามรัฐ, 2529). งานทั้งสองเล่มนี้แม้จะมี
โครงเรื่องและสาระหลักเน้นความเสื่อมและการล่มสลายของราชวงศ์คองบอง อิงกับทฤษฎีมหาบุรุษ ละเลยปัจจัย
และบริบทอื่นๆ จนสิ้นสงสัย หากจะสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดและการเปรียบเปรยกับการปกครองระบอบ
กษัตริย์ของไทยในอดีตบ่อยครั้ง และสะท้อนความรู้สึก "ชาตินิยม" ไทยบ่อยครั้งก็ตาม ตามทัศนะของผู้เขียนจัก
ถือว่ายังคงหลักเน้นความเสื่อมและการล่มสลายของราชวงศ์คองบอง เช่นกัน

สามเรื่องล้วนได้รับเค้าโครงมาจากนวนิยายชื่อดังคือ *The Lacquer Lady*³³ และ *The Glass Palace*³⁴ รวมทั้งบทกลอนชื่อ *Mandalay*³⁵ *Outline of Burmese History* โดย G.E. Harvey *They reigned in Mandalay* โดย E.C.V. Foucar *Burma*³⁶ และ *Thibaw's Queen* โดย H. Fielding Hall เป็นต้น³⁷

ตัวอย่างวรรณกรรมทั้งสามเรื่องของไทยใช้แก่นเรื่องดังที่กล่าวแล้วข้างต้นและยังแฝงคติสอนใจเรื่องความสามัคคีของคนในชาติ การสรรเสริญในพระอัจฉริยภาพของพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ในการรักษาบ้านเมืองและเอกราชของชาติไทยตราบนานทุกวันนี้ด้วยการอ้างเป็นพระธรรมราชา ใช้ทศพิธราชธรรมในการปกครองไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ แต่เสนอภาพของราชสำนักพม่ายุคคองบองเป็นโครงเรื่องหลักทั้งหมดอันชี้ชัดถึงความเสื่อมทรามของแผ่นดินด้วยความขลาดเขลาและขององค์กษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ แม้กระทั่ง "ซากพระราชวังที่กรุงมณฑะเลทุกวันนี้มีเหลือน้อยกว่าซากพระราชวังหลวงที่กรุงอยุธยา"³⁸ ที่พึงพินาศครั้งสงครามโลกครั้งที่ 2

5. อคติและความคิดครอบงำในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์พม่ายุคราชวงศ์คองบองในไทย

รากฐานความรู้ที่สั่งสมมานับแต่สังคมไทยสมัยสิ้นสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง ค.ศ. 1767 ถึงต้นรัตนโกสินทร์ได้สร้างความรู้และการรับรู้พม่าเป็น "ปัจเจกมิตร" (The Great Evil Enemies) หรือตัวแทนของฝ่ายอธรรมหรือมารที่มุ่งร้ายต่อพระพุทธศาสนาและความสงบสุขของอาณาจักรอยุธยาว่า

³³F.T. Jesse, *The Lacquer Lady* (London: Evans Bros,1951).

³⁴Amitav Ghosh, *The Glass Palace* Reprinted (London : Harper Collins, 2000).

³⁵E.C.V. Foucar, *Mandalay the golden* (London: D. Dobson,1963).

³⁶Fielding-Hall Harold, *Thibaw's Queen* (London: Harper & Brothers, 1899).

³⁷Kenneth Champeon, "The Last Queen of Burma: Burma's Queen Supayalat was a ruler to be feared and revered," in *The Irrawaddy* 11: 6 (July 2003), pp. 34-35.

³⁸ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, *พม่าเสียเมือง*, หน้า 211.

“พวกพม่ามารทั้งหลายนั้นได้เบียดเบียนแวนแคว้นกรุงโยธยาเรื่อยๆ โดยนิยมดังนี้เรื่อยๆ มาหลายปี โดยเหตุต่างๆ โดยเหตุต่างๆ ตามความ หลงใหลทั้งหลาย”³⁹

และ

ไอ้ชาติพม่ามันอารมณ์	เที่ยวล้างขอบขัณฑ์ทุกพารา
แต่ก่อนก็มีให้มีความสุข	รบรุกฆ่าฟันเสียหนักหนา
แต่บ้านล้างเมืองเซทั้งวัดวา	ยับเยินเป็นป่าทุกตำบล
มันไม่คิดบาปกรรมทำลำบาก	แต่พลัดพรากจากกันทุกแห่งหน
มันเหล่าอัสตัยทรชน	ครั้งนี้จะป่นเป็นธุลี” ⁴⁰

และจากกรอบความคิดข้างต้นถูกพัฒนาอคติเพิ่มเติมขึ้นเมื่อผู้นำไทยและปัญญาชนไทยไม่ได้จำกัดคำอธิบายอยู่แต่เรื่องราวในราชสำนัก สงครามระหว่างไทย-พม่าที่สัมพันธ์กับองค์พระมหากษัตริย์ ราชสำนักและราชธานีอันเป็นศูนย์กลางทางการเมืองการปกครองของรัฐและประชาชาติ กลับเพิ่มให้ ภาพพม่าปัจเจกมิตรถูกนำเสนอและถูกอธิบายเพิ่มเติมให้กลายเป็น “ศัตรูของประเทศไทย” (An Archenemy of the Thai)⁴¹ ที่ไทยต้องรบเพื่อปกป้องอำนาจอธิปไตยและอิสรภาพจากการถูกยึดครอง และรักษาเอกราชของชาติไทยไว้⁴²

อคติดังกล่าวได้กลายสภาพเสมือนตั้งกำแพงสูงกั้นและกำหนดขอบเขตการศึกษา ประวัติศาสตร์พม่าในแวดวงนักวิชาการไทยและแนวทางประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยที่ว่าด้วยในสำนัก

³⁹สมเด็จพระวันรัต, สังคิตยวงศ์, แปลโดย พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาลอักษรนิพนธ์) (พระนคร: โรงพิมพ์ไท, 2466). และ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, ลิลิตตะเลงพ่าย (พระนคร: บรรณาคาร, 2515).

⁴⁰พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, “เรื่องพระราชนิพนธ์ นิราศฯ ทำดินแดง” ใน ประชุมเพลงยาวฉบับหอสมุดแห่งชาติ (พระนคร: คลังวิทยา, 2507), หน้า15. และ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, ลิลิตตะเลงพ่าย (พระนคร : บรรณาคาร, 2515).

⁴¹Sunait Chutintaranond, “The Image of the Burmese Enemy in Thai Perceptions and Historical Writings ,” The Journal of the Siam Society, 80 (1992): 90-103.

⁴²อ่านเพิ่มเติมได้ใน สุเนตร ชุตินธรานนท์, “พม่าในสำนึกและความเข้าใจของคนไทย” ใน พม่ารบไทย, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: มติชน, 2542), หน้า 9-58. และสุเนตร ชุตินธรานนท์, บุเรงนองกะยอดินนราธา (กรุงเทพฯ: มติชน, 2538), บทที่ 2.

ชาตินิยมและรัฐชาติ (Sense of being a nation state) ในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย⁴³ ที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์พม่าแทบทั้งหมด อิทธิพลของคำอธิบายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงในงานประวัติศาสตร์ไทยที่หมกมุ่นศึกษาประวัติศาสตร์ของตน หนึ่งในนั้นคือ "การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2310 หรือ ค.ศ. 1767" โดยกองทัพพม่าอันตรงกับรัชกาลพระเจ้าเจงมุงอินหรือพระเจ้ามังระ (ค.ศ. 1763-1776) รัชกาลที่ 3 แห่งราชวงศ์คองบอง เรื่องดังกล่าวเปรียบเสมือนเงื่อนไขปัญหาสำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์ไทย ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยอาทิเรื่อง ความโหดร้ายป่าเถื่อนและการถูกทารุณกรรมจากฝ่ายพม่าที่กระทำต่ออาณาจักรพระราชาราษฎร์ทั้งชายหญิงของไทยใน พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา⁴⁴

สุนทร ชูตินทรานนท์เสนอความเห็นว่ "พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขานับได้เป็นต้นเค้าของการเขียนประวัติศาสตร์ในแนวใหม่คือแนว "ประวัติศาสตร์ชาติ" ในกรอบการเขียนประวัติศาสตร์แนวนี้นองครวมระหว่างไทยกับพม่าถูกให้ความหมายใหม่ไปจากเดิม คือถูกอธิบายว่าเป็นสงครามกอบกู้เอกราชหรืออิสรภาพของชาติ...ในกรอบการเขียนประวัติศาสตร์ของชาติ พม่าคือผู้รุกรานความสงบสุขและอธิปไตยของชาติและประเทศไทย"⁴⁵ ในที่สุด

ไทยรบพม่า⁴⁶ โดย สมเด็จพระยาตากษานูปภาพ เสนอเหตุผลของการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ว่าเพราะไทยอ่อนแอมีความแตกแยกกันภายในมาช้านาน ในขณะที่พม่าเองก็มีได้ตั้งใจที่จะเข้ามาตีไทยอย่างจริงจัง ท้าพม่าที่ยกมาตีก็มีลักษณะกองโจรปล้นสะดมกวาดต้อนเชลยและกอบโกยทรัพย์มากกว่าทัพษัตริย์ เมื่อสบโอกาสเห็นความวุ่นวายในราชบัลลังก์อยุธยาที่ตกอยู่ในพระหัตถ์กษัตริย์ผู้ด้อยพระอัจฉริยภาพจึงยกทัพมาทำลายกรุงศรีอยุธยาราบพนาสูญ ข้อเสนอดังกล่าวสะท้อนบริบทหลังคมไทยร่วมสมัยของผู้นิพนธ์ท่ามกลางภาวะล่อแหลมระหว่างเอกราชการรักษาเอกราชและการถูกบีบบังคับจากประเทศจักรวรรดินิยมตะวันตกในรัชกาลที่ 5 และประสบการณ์จากบรรพชนร่วมสมัยการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ในพระราชพงศาวดารที่ผ่านการชำระในสมัยธนบุรีและต้นกรุงรัตนโกสินทร์และสมัยรัชกาลที่ 5 เอง

⁴³ นิธิ เอียวศรีวงศ์, ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา (พระนคร: สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2521). ผลของสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2310 หรือ ค.ศ. 1767 นั้นยังผลให้เกิดการชำระพระราชพงศาวดารขึ้นมาใหม่ รวมถึงสะท้อนแนวความคิดและทัศนคติที่ผู้นำในยุคสมัยนั้นมีความเห็นต่อพม่าว่าเป็นศัตรูต่อพระศาสนาและอาณาจักรพระราชาราษฎร์, ดูเพิ่มเติมในจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวีและพระราชวิจารณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร: คุรุสภา, 2516).

⁴⁴ กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2535), หน้า 142 และ 152-3.

⁴⁵ สุนทร ชูตินทรานนท์, "พม่าในสำนึกและความเข้าใจของคนไทย," หน้า 36.

⁴⁶ สมเด็จพระยาตากษานูปภาพ, ไทยรบพม่าฉบับรวมเล่ม, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2520).

นอกจากนี้ ไทยรบพม่า เองยังถูกแปลเป็นภาษาอังกฤษโดยพระไพโรสณทสาลารักษ์ (อุ อ่องเทียน) ในวารสาร Journal of the Burma Research Society ในปี 1935 1938 1955 1957 1958 ในชื่อ "Our wars with the Burmese: a work in Thai language by Prince Damrong และ Intercourse between Siam and Burma as recorded in the Royal Autograph edition of the history of Siam" ทำให้ ไทยรบพม่า เผยแพร่มีเพียงแต่ ในแวดวงวิชาการประวัติศาสตร์ไทยในประเทศเท่านั้น รวมถึงต่างประเทศด้วยเช่นกัน⁴⁷

องค์ความรู้จาก ไทยรบพม่า เมื่อผ่านกาลเวลาถูกสถาปนาให้เป็นองค์ความรู้กระแสหลักที่ ว่าด้วยประวัติศาสตร์ไทยอันสัมพันธ์กับสงครามระหว่างไทยและพม่า และกลายเป็นต้นแบบการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยอันสัมพันธ์ในเรื่องสงครามระหว่างไทยและพม่าในเวลาต่อมาหลากหลายรูปแบบ

พระราชพงศาวดารพม่า โดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงกล่าว ถึงเหตุการณ์เสียกรุงศรีอยุธยาว่า "เมื่อผู้ปกครองบ้านเมืองมีแต่เหลวไหลขลาดคร้านเขลา ผู้ที่สามารถก็ตั้งแต่แค่นบ้าง ตั้งแต่คิดเอาตัวออกห่างเก็บข้อมูลจะตั้งตัวเป็นใหญ่ภายหน้าเช่นนี้ ก็ควรแล้วที่จะกล่าวว่ชาตากรุงศรีอยุธยาขาด มั่นน้าวเนจอนาถน้อยใจนักหนาหนอไทยเอ๋ยไทย"⁴⁸

กรุงศรีอยุธยาแตกเพราะอะไร โดย ขจร สุขพานิชใช้เอกสารพงศาวดารพม่าฉบับหอแก้ว เป็นหลักฐานสำคัญในการศึกษาที่กล่าวถึงการเตรียมการรบและการใช้ยุทธศาสตร์แบบคีมหนีบของ ทัพพม่า (Pincer Movement) ในการตีกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2310 หรือ ค.ศ. 1767⁴⁹

หลักไทย โดยขุนวิจิตรมาตราว่า "ไทยอ่อนกำลังลงด้วยการจลาจลภายในประเทศด้วยการ มุ่งหมายกำจัดพวกกันเอง เนื่องจากการชิงราชสมบัติมาหลายชั่วชื่อนับตั้งแต่สิ้นรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถเป็นต้นมา กรุงศรีอยุธยาจึงทรุดโทรมลงเป็นลำดับ"⁵⁰

⁴⁷ในปี ค.ศ. 2000 ได้ตีพิมพ์รวมเล่มโดยใช้ชื่อว่า The chronicle of our wars with the Burmese: hostilities between Siamese and Burmese when Ayutthaya was the capital of Siam อ้างถึงใน Prince Damrong Rajanubhab, The Chronicle of Our Wars with the Burmese: Hostilities between Siamese and Burmese when Ayutthaya was the Capital of Siam trans. Phra Phraison Salarak, Thein Subindu, alias U Aung Thein (Bangkok: White Lotus Press, 2000).

⁴⁸พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, พระราชพงศาวดารพม่า เล่ม 2 (พระนคร: คุรุสภา, 2505), หน้า 56.

⁴⁹ขจร สุขพานิช, "กรุงศรีอยุธยาแตกเพราะอะไร" ใน ข้อมูลประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523).

⁵⁰ขุนวิจิตรมาตรา, หลักไทย (พระนคร: โอเดียนสโตร์, 2505), หน้า 141-142.

“สาเหตุที่ไทยเสียกรุงศรีอยุธยาเมื่อ 216 ปีก่อน บทเรียนที่ไม่ควรลืม” โดย สุวิทย์ ธีร-
ศาสด์ที่มุ่งเสนอความปราชัยของอันเกิดจากการแตกความสามัคคีและการขาดผู้นำที่มีวิสัยทัศน์
ซึ่งใช้ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาและไทยรบพม่าเป็นเอกสารอ้างอิงหลัก⁵¹

การเมืองไทยสมัยกรุงธนบุรี โดย นิธิ เอียวศรีวงศ์ เสนอว่าการที่ฝ่ายไทยปราชัยอย่างสิ้น
เชิงนั้นมิใช่เพราะความอ่อนแอทางการทหารและการเตรียมการรบเท่านั้น หากเป็นเรื่องที่กรุง
ศรีอยุธยาการขาดระบบในการป้องกันเมืองโดยตรง พร้อมทั้งอธิบายและวิเคราะห์การเสื่อมและเหตุ
แห่งการเสื่อมของอำนาจการปกครองอันเนื่องมาจากโครงสร้างทางการเมือง การปกครองและการ
บริหารราชการแผ่นดินไม่อาจทำงานต่อไป⁵²

และ สงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2310): ศึกษาจากพงศาวดารพม่า
ฉบับราชวงศ์คองบอง⁵³ โดย สุเนตร ชุตินธรานนท์ เสนอความเห็นต่อการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่
2 นี้โดยเลือกใช้หลักฐานที่แตกต่างไปจากงานเดิมๆ คือพงศาวดารพม่าฉบับราชวงศ์คองบอง หรือ
ที่พม่าเรียกว่า Konbaungzet Mahayazawindawgyi และประเด็นใหม่ที่ว่า การส่งทัพพม่ามาตี
กรุงศรีอยุธยาครั้งนี้มิได้ยกมาแบบกองโจร แต่กลับมีการตระเตรียมการทำศึกหมายทำลายกรุง
ศรีอยุธยาให้สูญสิ้น โดยปรับจุดด้อยของทัพพม่าครั้งตีกรุงศรีอยุธยาสมัยรัชกาลพระเจ้าอลองพญา
(พ.ศ. 2303 หรือ ค.ศ. 1760) มาแก้ไขทั้งการเตรียมข่าวสาร ความรู้ทางภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศ
เส้นทางการยาตรา เสบียงอาหาร กำลังพลหลักและตัดกำลังพลของข้าศึกและที่สำคัญยุทธวิธีการ
รบที่พร้อมจะทำศึกในระยะเวลายาวนานรวมทั้งเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังของการทำศึกในเรื่องของ
จักรพรรดิราช ผู้มีบุญบารมี และสุนทรเองก็ชี้ให้เห็นถึงการเตรียมการรับศึกใหญ่ของฝ่ายอยุธยา
อย่างดีที่สามารถทานทัพพม่าได้นานถึง 14 เดือนอันเป็นศึกที่ยาวนานที่สุดศึกหนึ่งในประวัติศาสตร์
สงครามระหว่างไทยและพม่าเป็นต้น

งานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยดังที่กล่าวข้างต้นมุ่งศึกษาในประเด็นที่ว่า “เพราะเหตุใดกรุง
ศรีอยุธยาราชธานีอันยิ่งใหญ่กว่า 417 ปี จึงปราชัยแก่ทัพพม่าอย่างย่อยยับเพียงชั่วพริบตา” นำมา

ศูนย์วิทยพัทยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵¹สุวิทย์ ธีรศาสด์, “สาเหตุที่ไทยเสียกรุงศรีอยุธยาเมื่อ 216 ปีก่อน บทเรียนที่ไม่ควรลืม”. ศิลป-
วัฒนธรรม 4: 7, (2526).

⁵²นิธิ เอียวศรีวงศ์, การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี (กรุงเทพฯ : มติชน, 2543).

⁵³สุเนตร ชุตินธรานนท์, สงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2310) : ศึกษาจาก
พงศาวดารพม่าฉบับราชวงศ์คองบอง, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ : ศยาม, 2542).

ซึ่งการผลิตประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าว⁵⁴ โดยเน้นศึกษาปัจจัยปัญหาภายในกรุงศรีอยุธยาเป็นหลักที่ทำให้เสียกรุงฯ มากกว่าที่จะศึกษาว่า “อะไรคือเหตุที่มาของความกล้าแข็งของกองทัพพม่าแห่งราชวงศ์คองบองที่สามารถมีชัยเหนือกรุงศรีอยุธยา” ทั้งที่ราชวงศ์คองบองเพิ่งสถาปนาขึ้นมาในปี ค.ศ. 1752 เท่านั้นแต่กลับพร้อมกรีธาทัพทำสงครามกับกรุงศรีอยุธยาทั้งในคราวศึกอลองพญา ปี ค.ศ. 1759-60 และสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ. 1763 เป็นต้นและยังสรรสร้างเสถียรภาพ ความมั่นคงของราชวงศ์เหนืออาณาจักรข้างเคียงอีกด้วยจึงอาจกล่าวได้ว่า ในแวดวงวิชาการประวัติศาสตร์ไทยยังขาดความเข้าใจและคงอคติภายใต้กรอบความคิดดังที่กล่าวมาข้างต้น ในการศึกษาประวัติศาสตร์พม่าโดยเฉพาะประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบอง

เหตุผลข้างต้นทั้ง 5 ประการอันส่งอิทธิพลต่อกรอบความคิดโดยตรงและโดยอ้อมในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์และบริบทการศึกษาที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบองตอนต้น ที่ถูกละความสนใจศึกษา ดังที่กล่าวแล้วนั้น ถูกจำกัดอยู่ใต้เพดานความคิดเรื่อง “ความเสื่อมและการล่ม

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁴ศึกษาเพิ่มเติมได้จาก สุเนตร ชุตินธรานนท์, “ประวัติศาสตร์ไทยในประวัติศาสตร์ประเทศเพื่อนบ้าน: ศึกษากรณีสงครามไทยรบพม่าจากพงศาวดารไทย,” เอกสารประกอบการประชุมวิชาการของภาควิชาประวัติศาสตร์ เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในวโรกาสเจริญพระชนมายุครบ 36 พรรษา, วันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2534. และ สุเนตร ชุตินธรานนท์, “พม่าในสำนึกและความเข้าใจของคนไทย,” ศิลปวัฒนธรรม 11 (ต.ค. 2533), หน้า 120-137. และ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “พม่า: ศัตรูที่ไม่มีตัวตน” ใน ว่าด้วย “การเมือง” ของประวัติศาสตร์และความทรงจำ (กรุงเทพฯ: มติชน, 2545) หน้า 89-94.

สลาย” ของราชวงศ์คองบองอย่างเด่นชัด โดยมีจุดประสงค์ นำไปสู่การละลายความเพิกเฉยและมองข้ามในประเด็นการศึกษาเรื่อง “การเรืองอำนาจ” ของราชวงศ์คองบองในที่สุดเช่นกัน⁵⁵

กรอบความคิดเรื่อง “การเรืองอำนาจ” อันประกอบด้วย “ทฤษฎีมหาบุรุษ” และ “พัฒนาการเชิงโครงสร้างสถาบัน” ในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์พม่ายุคราชวงศ์คองบอง

การศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์พม่ายุคราชวงศ์คองบองกระแสหลักที่มุ่งเสนอ “ความเสื่อมและการล่มสลาย” ของราชวงศ์คองบองในปี ค.ศ. 1885 เป็นหลักดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นถึงความเสื่อมทรามอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์พม่ายุคจารีต ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การทหาร เศรษฐกิจ ตลอดจนจารีตทางสังคมที่เคยมีมาแต่โบราณของชนชั้นปกครอง ทั้งหมดนี้ นำมาสู่การถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิอังกฤษที่อินเดียในที่สุด

หากแต่สำนักทางประวัติศาสตร์และการรับรู้อดีตเรื่อง “การเรืองอำนาจ” ในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์พม่ายุคคองบองกลับศึกษาและนำเสนอที่มุ่งเน้น “ลักษณะมหาบุรุษและความ

⁵⁵Htin Aung, *The Stricken Peacock: Anglo-Burmese Relations 1852-1948* (The Hague: , 1965); Oliver Pollak, *Empires in Collision: Anglo-Burmese Relations in the Mid-Nineteenth Century* (Westport, Conn., 1979); Charles Lee Keeton, *King Theebaw and the Ecological Rape of Burma: The Political and Commercial Struggle between British India and French Indochina in Burma 1878-1886*, (Delhi: Manohar Book Service, 1964); John S. Furnivall, *Colonial Policy and Practice*, pp. 73-4; John F. Cady, *History of Modern Burma* (Ithaca: N.Y., 1958), pp. 141-144; Frank N. Trager, *Burma: From Kingdom to republic: A Historical and Political Analysis* (London: , 1966); Joseph Silverstein, *Burma: Military Rule and the Politics of Stagnation* (Ithaca: , 1977). จนกระทั่งเมื่อปี ค.ศ. 2000 Thant Myint-U ได้เสนอว่า การที่พม่าต้องพ่ายแพ้สงครามในปี ค.ศ. 1885 และถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดินิยมอังกฤษที่อินเดียเพราะปัจจัย 5 ประการคือ ความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในส่วนของภูมิภาคและโลกในช่วงปี ค.ศ. 1853-85 ประการที่สอง ความล้มเหลวในการดำเนินนโยบายการบริหารประเทศและระหว่างประเทศของราชสำนักพม่า ประการที่สาม คือ ความสัมพันธ์ที่เลื่อมล้ำระหว่างรัฐบาลของจักรวรรดินิยมอังกฤษและราชสำนักพม่า ประการที่สี่ ความพยายามที่จะขยายอำนาจของจักรวรรดินิยมอังกฤษเองในภูมิภาคนี้ ประการสุดท้ายในเรื่องของพรมแดนที่ติดต่อกัน โดยผู้เขียนได้เน้นย้ำถึงความต้องการยึดครองพม่าเป็นนโยบายที่คิดกันนับแต่ช่วงก่อนสงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ 2 (ค.ศ.1852-54) แล้ว Thant Myint-U, *The Making of Modern Burma* ([N.P.: Cambridge University Press, 2001), pp..9-10. และแสดงถึงเหตุแห่งเสื่อมและการล่มสลายของราชวงศ์คองบองอันเนื่องจากการถูกปฏิบัติอย่างไร้เกียรติและศักดิ์ศรีจากจักรวรรดิอังกฤษ ทั้งยังตีแผ่ความละโมภโลกมากของข้าหลวงของอังกฤษในทรัพย์สินจากเอกสารชั้นต้นร่วมสมัยอ่านเพิ่มเติมใน Terence R. Blackburn, *The British Humiliation of Burma* (Bangkok: Orchid Press, 2000).

สำเร็จเฉพาะบุคคล”⁵⁶ ในพระราชกรณียกิจอันสำคัญของราชวงศ์เป็นสำคัญ กรอบความคิดนี้มีอิทธิพลครอบงำการอธิบายประวัติศาสตร์พม่าทั้งประเด็นการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและปรัชญาศาสนา มุ่งมองที่ตัวของพระมหากษัตริย์ผู้เปี่ยมไปด้วยอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ บุญ บารมี ไม่ว่าจะเป็นจุดกำเนิด การดำรงอยู่ การสร้างเสถียรภาพในทุก ๆ ด้าน พร้อมพรั่งด้วยพระราชอำนาจอันล้นพ้นและมีฐานะเป็นพระเจ้าแผ่นดินและเจ้าชีวิต ผู้เป็นเจ้าของและอำนาจเด็ดขาดในการแบ่งสรรปันส่วนที่ดินให้แก่พระราชวงศ์ ขุนนาง ประชาชนสามัญ ตลอดจนไพร่และทาส ตามฐานะของบุคคลซึ่งถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจน ขณะเดียวกันก็ทรงรวบรวมประชาชนและสังคมเข้าไว้ภายใต้พระราชอำนาจเด็ดขาด โดยทรงเป็นเจ้าของชีวิตทุกชีวิตภายในพระราชอาณาจักร⁵⁷

รวมถึงประเด็นลักษณะธรรมชาติของหลักฐานชั้นต้นที่ใช้ในการผลิตงานประวัติศาสตร์ นิพนธ์พม่ายุคทองของเองก็มีแนวความคิดในเรื่องลักษณะมหาบุรุษเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นหลักฐานประเภท พระราชพงศาวดารพม่าฉบับต่างๆ หรือที่เรียกว่ายาซาวิน (Ya-Zawin) จารึกต่างๆ วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ (Ayei-Daw-Bon) หมายถึงรับสั่ง (Amai-Daw หรือ The Royal Orders) ภูมิสถานประวัติ (Thamaing หรือ Fixing Boundaries) วรรณกรรมร้อยกรองชบกล่อม (Ekhyan หรือ Ei-Gyin) ร้อยกรองสดุดี (Maw-Gun) ปฏิทินโหร (Than-bauk หรือ Chronograms) เกียรติพงศาวดาร (Historical Anecdotes) และอื่นๆ⁵⁸

⁵⁶ทฤษฎีมหาบุรุษ คือ ทฤษฎีที่เชื่อว่ามหาบุรุษคือผู้นำที่มีความสามารถและลักษณะพิเศษเป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์ ตูรายละเอียดใน สุราชัย ยัมประเสริฐ “ลิเบอร์แมนกับวัฏจักรทางการเมืองของพม่าและอยุธยา,” ใน ลิมโคตรเหง้าก็เผ่าแผ่นดิน : รวมบทความเนื่องในวาระครบรอบ 60 ปีชาญวิทย์ เกษตรศิริ, หน้า 141.

⁵⁷ม.ร.ว. อคิน ระพีพัฒน์, สังคมไทยในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2416 แปลโดย ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข และพรรณิ สรุงบุญมี, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, 2521) ใน บทที่ 3.

⁵⁸Hla Pe, “Chapter One: Burmese Poetry, 1340-1885 its Scope and Nature,” *Burma: Literature, Historiography, Scholarship, Language, Life, and Buddhism* (Singapore: ISEAS, 1985), pp. 35-70; Ma Yi Yi, “Burmese Sources for the History of the Konbaung Period 1752-1855”, *Journal of Southeast Asian History* 6 (1965) และ Thaung Blackmore, “Burmese Historical Literature and Native and Foreign Scholarship,” in *Historical Archaeological and Linguistic Studies* (Hong Kong: , 1967) และ สุเนตร ชุตินธรานนท์, *สงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2* (พ.ศ. 2310): ศึกษาจากพงศาวดารพม่าฉบับราชวงศ์คองบอง, หน้า 14-17.

หรือแม้แต่พระราชพงศาวดารและพงศาวดารในเขตภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีปทั้งหมด⁵⁹ ล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลและมีจารีตของการเขียนพงศาวดารแบบลังกาโดยผ่านพระภิกษุที่ได้บวชเรียนในลังกาทวีปในราวพุทธศตวรรษที่ 21 และ 22 (คริสต์ศตวรรษที่ 16-17) เป็นต้นมา คือ การอาศัยประวัติของพุทธศาสนาเป็นแกนกลางของเรื่องราวและเรื่องราวของวงศ์ขององค์ศาสนูปถัมภกและพระพุทธรูปในดินแดนถิ่นประเทศของตน อันสัมพันธ์กับพระพุทธรูปประวัติในพระไตรปิฎก โดยย้อนกลับไปกล่าวตั้งแต่สมัยพุทธกัปแรก บางครั้งก็ย้อนไปเล่าตั้งแต่พระพุทธรูปเจ้าพระองค์แรกใน 25 พระองค์ที่จะมาตรัสรู้ในโลกนี้ บางครั้งก็ย้อนไปเล่าตั้งแต่ตอนแรกใน 5 พระองค์สุดท้ายที่จะมาตรัสรู้ในโลกนี้ ทั้งหมดนี้เพื่อเล่าถึงการสังฆมการมีของพระโพธิสัตว์ที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสมณโคดม หรือพระพุทธรูปเจ้าในสมัยของเรานี้ ถัดจากนั้นก็บรรยายพุทธประวัติได้ขยายไปยังดินแดนของตนอย่างไร ได้มีกษัตริย์พระองค์ใดบ้างทั้งในอินเดียและที่อื่น ๆ ซึ่งได้เป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกของพระพุทธรูป เป็นต้นว่าพระเจ้าอโศกแห่งอินเดีย และพระเจ้ากุฏุมภินีแห่งลังกา เป็นต้น⁶⁰

ทว่าหลักฐานชั้นต้นของชนพื้นเมืองภาคพื้นทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เหล่านี้มิได้มุ่งเขียนขึ้นเพื่อรับใช้ศาสนาเท่านั้นตามที่ได้รับอิทธิพลการเขียนพงศาวดารแบบลังกาทั้งหมด หากเนื้อหามีการปรับเพื่อสอดคล้องกับบริบทเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แต่ละถิ่นชนโดยกล่าวเน้นศูนย์กลางอยู่ที่องค์พระมหากษัตริย์ พระราชกรณียกิจ พระราชวงศ์ พระราชสำนัก ยิ่งกว่าจะสนใจเกี่ยวกับเรื่องราวของสามัญชนเพื่อสนองพระบรมราชโองการและพระราชอำนาจอันยิ่งใหญ่ขององค์ผู้มีไช้มนุษย์สามัญ แต่พระองค์คือส่วนหนึ่งของพระเป็นเจ้าซึ่งอุบัติขึ้นแทน พระเป็นเจ้าในโลก⁶¹ หรืออาจรวมถึงองค์สมมุติของพระผู้เป็นเจ้า เช่น พระเจ้าอลองพญา ผู้สมมุติตนเป็นพระอริยมุต-

⁵⁹ในส่วนของอิทธิพลและลักษณะธรรมชาติในการเขียนประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นหน้าที่มีการสืบทอดเนื่องจากสังคมดั้งเดิมของคนพื้นเมืองเองและรับอิทธิพลอินเดีย (Indianization) ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 1 ถึง 12 และศาสนาอิสลามที่แพร่เข้ามาในบริเวณดังกล่าวภายหลังคริสต์ศตวรรษที่ 13 เป็นต้น, ฉลอง สุนทราวาณิชย์, "งานเขียนประวัติศาสตร์ของคนพื้นเมืองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาคพื้นน้ำสมัยจารีต: "หน้าที่" ของอดีตและ "การรับรู้อดีต" ของคนพื้นเมือง," ใน เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการเรื่อง เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา: คาบสมุทรและหมู่เกาะ (ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ระหว่างวันที่ 23-28 มิถุนายน 2535 ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กรุงเทพฯ, เอกสารหมายเลข 3).

⁶⁰นิธิ เอียวศรีวงศ์ และ อาคม พัตถิยะ, *หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2525), หน้า 67-68. และ Father Vincenzo Sangermano, *The Burmese Empire A Hundred Years Ago* (Bangkok: White Orchid, 1995).

⁶¹นาฏวิภา ชลิตานนท์, *ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์และสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), หน้า 214.

ไตรย⁶² ผู้สร้างบารมีทางพระโพธิญาณเจ้า (Embryo Buddha) ตรัสในพระราชสาร ครั้นทรงเสด็จยกทัพล้อมกรุงศรีอยุธยา ในปี ค.ศ. 1760 ว่า

“เพราะศาสนาที่กรุงศรีอยุธยายังเศร้าหมองอยู่ จึงเสด็จยกทัพ
มาโปรดสัตว์ให้ศาสนารุ่งเรืองสุกใสตามอย่างธรรมเนียมหน่อพุทธางกูร”⁶³

ดังพระนามของพระเจ้าเจงพยูฉินที่มีความหมายว่า “พระเจ้าข้างเผือก” และสร้อยพระนามของพระเจ้ามินดง คือ ศรีปวรวิชัยนันทยสบัณฑิตมหาธัมมราชาธิราช รวมถึงการอ้างโคตรตระกูลของพระองค์ผู้สืบสายเชื้อวงศ์มาจากมหาสมมตโดยพระเจ้าอิบอับเป็นเชื้อสายชั้นที่ 334,571 เป็นต้น⁶⁴

งานประวัติศาสตร์นิพนธ์พ่ายยุคคองบองเท่าที่ได้สำรวจวรรณกรรมเบื้องต้นจึงไม่พ้นกรอบความคิดดังกล่าว ที่กล่าวถึงพระมหากษัตริย์และพระราชกรณียกิจในแต่ละรัชกาล อาทิ พระเจ้าอลองพญาปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชวงศ์คองบอง (1752-60)⁶⁵ ช่วงรัชกาลของพระเจ้าปดุง หรือ

⁶²ในเอกสารหลักฐานไทยทั้งชั้นต้นและชั้นรองต่างเสนอดตรงกันที่พระเจ้าอลองพญาอ้างตนเป็นเสมือนหนึ่งพระโพธิสัตว์และพระศรีอริยเมตไตรย แม้ว่า สุเนตร ชุตินธรานนท์ให้ความเห็นว่า ในเอกสารพม่ามิได้อ้างถึงระดับนี้ กระนั้นก็ดี ข้างฝ่ายอยุธยาอาจจะเข้าใจเอาไว้เช่นนั้นเอง

⁶³มหาราชวงศ์พงษาวดารพม่า ฉบับนายต่อแปล (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2544), หน้า 206.

⁶⁴นิณี เมียนต์, พม่ากับการต่อต้านจักรวรรดินิยมอังกฤษ ค.ศ. 1885-1895 *British Imperialism, 1885-1895*, หน้า 56. และKani Sitke Minhtinyaza, *Mandalay Yadanabon Mahayazawindawgyi* (Mandalay, Tetrylin 1969), p. 8.

⁶⁵R.R. Langham Carter, "The Burmese Army," *Journal of the Burma Research Society* 27 (1937): 254-76; R.C. Temple, "The Order of Succession in the Alompra Dynasty of Burma..," *Indian Antiquary* 21 (1892): 287-93; C.M. Enriquez, "Capitals of the Alaung-paya Dynasty," *Journal of the Burma Research Society* (1915): 117-28.

โบดอพญา (ค.ศ. 1782-1819)⁶⁶ และ ช่วงรัชกาลพระเจ้ามินดง (1853-1878)⁶⁷ ว่าเป็นยุคสมัยแห่งการเรืองอำนาจของราชวงศ์คองบอง โดยเฉพาะในช่วงรัชกาลพระเจ้าปดุง เพราะสมัยนั้นพม่า ยังไม่ได้ถูกคุกคามจากจักรวรรดิอังกฤษที่อื่นเลย⁶⁸

⁶⁶"G.E. Harvey Burma, 1782-1852" In *The Cambridge History of India. Vol. V. British India, 1497-1858*, ed., H.H. Dodwell (New Delhi: S.Chand & Co., 1968), pp. 558-569; Okudaira, Ryuji. and Huxley, Andrew. "A Burmese Tract on Kingship: Political Theory in the 1782 Manuscript of Manugye,," *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 64 (2001): 248-59; Michael W. Charney, "Beyond State-centered Histories in Western Burma: Missionizing Monks and Intra-Regional Migrants in the Arakan Littoral, c. 1784-1860" *The Maritime Frontier of Burma: Exploring Political, Cultural and Commercial Interaction in the Indian Ocean World, 1200-1800*, eds, Jos Gommans and Jacques Leider (Leiden: KITLV Press, 2002), pp.213-224; John P. Ferguson, "The Quest for Legitimizing by Burmese Monks and Kings: the Case of the Shwegyin Sect (19th – 20th Centuries)," In *Religion and Legitimizing of Power in Thailand, Laos, and Burma* (Chambersburg, PA: Anima Books, 1978),pp. 66-86; Donald M. Stadtner, "The Enigma of the Mingun Pagoda: Is the Pagoda Really Unfinished?" In *Proceeding of the Myanmar Two Millennia Conference, 15-17 December 1999* (Yangon: University Historical Research Centre, 2000), pp. 94-119.

⁶⁷ Vivian Ba, "King Mindon and the World fair of 1867 held in Paris." *JBR* 48(1965): 17-25; William Louis Berretto, *King Mindon*, Reprinted (Rangoon: Burma Union Press, 1935); Thaung Blackmore, "The Founding of the City of Mandalay by King Mindon," *Journal of Oriental Studies* 5 (1959-60): 82-97; Charles Duroiselle, "The Pageant of King Mindon Leaving His Palace" in *Memoirs of the Archaeological Survey of India*, no. 27 (Calcutta: [N.P.], 1925); Ma Kyan, "King Mindon's Councillors," *Journal of the Burma Research Society* 44 (1966): 29-33; Maung Maung Tin and T.O. Morris, "Mindon Min's Development Plan for the Mandalay Area," *Journal of the Burma Research Society* 49 (1966): 29-33; Myo Myint, "The Politics of survival in Burma: Diplomacy and Statecraft in the Reign of King Mindon, 1853-1878," (Ph.D.Thesis, Cornell University, 1987); Fredrick W. Riggs, *Thailand: The Modernization of a Bureaucratic Policy* (Honolulu: East-West Center Press. 1966); U Thaung, "Burmese Kingship in Theory and Practice under the Reign of King Mindon." *JBR* 42 (1959): 171-84; Ma Yi Yi. "A Note on King Mindon's Administration." *Bulletin of the Burma Historical Commission* 1 (December 1960): 103-115.

⁶⁸ข้อสรุปดังกล่าวพบใน สุเนตร ชุตินธรานนท์, สงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2310): ศึกษาจากพงศาวดารพม่าฉบับราชวงศ์คองบอง, หน้าคำนำ ที่ 2. อ้างถึงใน Ma Yi Yi, "Burmese Sources for the History of the Konbaung Period 1752-1855," *Journal of Southeast Asian History* 6: 1 (1965) และ Thaung Blackmore, "Burmese Historical Literature and Native and Foreign Scholarship", *Historical Archaeological and Linguistic Studies* (Hong Kong: , 1967).

ซึ่งข้อสรุปดังกล่าวยังคงติดกรอบความคิดเรื่อง “ความเสื่อมและการล่มสลาย” ของราชวงศ์คองบองในปี ค.ศ. 1885 มาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเรื่อง “เรื่องอำนาจ” ของราชวงศ์คองบองในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์พม่ายุคคองบองแทบทั้งหมด

กรอบความคิดเรื่อง “การเรื่องอำนาจ” ภายใต้อธิบายมุ่งเน้น “ลักษณะมหาบุรุษและความสำเร็จเฉพาะบุคคล” เช่นนี้ไม่อาจจะตอบคำถามเดิมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ ความเปลี่ยนแปลงร่วมสมัยให้กระจ่างชัด ไม่สร้างความเข้าใจในมิติของประวัติศาสตร์ที่หลากหลาย ทั้งไม่ก่อคำถามใหม่ สร้างความสนใจและพัฒนาการการศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายุคจารีตให้ก้าวพร้อมกับองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ และบริบทของสังคมโลกที่ท้าทายการรับรู้ของผู้คน

กระทั่งเกิดแนวการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์แบบ “พัฒนาการเชิงโครงสร้างสถาบัน” (The Structural Dynamism Analysis) ซึ่งปรากฏครั้งแรกในงานการศึกษาของมายาซีน (Ma Mya Sein) เรื่อง *Administration of Burma* พิมพ์เป็นภาษาอังกฤษครั้งแรกในปี ค.ศ. 1938 โดยพัฒนามาจากวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทเรื่อง “Myothugyiship in Upper Burma” ในปี ค.ศ. 1927 ซึ่งได้อธิบายถึงการบริหารราชการแผ่นดินและการปกครองพม่าในศตวรรษที่ 19 ทั้งในยุคราชวงศ์คองบองตอนปลายและระยะที่อังกฤษปกครองพม่า โดยเนื้อหาค่อนข้างจะเน้นที่การปกครองท้องถิ่น ประวัติศาสตร์นิพนธ์เรื่องนี้ได้หลุดกรอบภาพทางความคิดทางประวัติศาสตร์ที่ยึดติดกับพระราชพงศาวดารพม่าฉบับต่างๆ หากเลือกใช้เอกสารหลักฐานอันสัมพันธ์กับการบริหารราชการแผ่นดินร่วมสมัยเป็นหลักไม่ว่าจะเป็นซิตตัน (Sittan) หรือเอกสารที่ว่าด้วยการจัดเก็บส่วยอากรและหมายรับสั่งของพระมหากษัตริย์ (Ameindaw) รวมถึงพักกระดาศาและโปลานจำนวนมากทั้งที่จัดเก็บอยู่ในกองเลขานุการ (The Secretariat of Rangoon) และห้องสมุดเบอร์นาร์ด ฟรี (The Bernard Free Library) เป็นต้น ประวัติศาสตร์นิพนธ์เรื่องนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะและรูปแบบโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินอันมีพัฒนาการและความสืบเนื่องนับแต่ครั้งราชวงศ์พุกามจนกระทั่งอังกฤษเข้ามาปกครองในระยะแรก ทั้งยังชี้ให้เห็นถึงประสิทธิภาพและลำดับขั้นตอนในการบริหารราชการแผ่นดินและการปกครองในระบบรัฐจารีตที่เป็นระเบียบไม่ได้เป็นอนาธิปไตยหรือสับสนวุ่นวายไร้กฎเกณฑ์เฉกเช่นที่เข้าใจแต่เดิม และเมื่ออังกฤษเข้ามาปกครองพม่าในระยะแรกๆ ก็อาศัยกลไกเดิมในการบริหารเช่นกัน⁶⁹

และในปี ค.ศ. 1958 จอห์น เอฟ เคดี (John F. Cady) ได้ตีพิมพ์หนังสือเรื่อง *A History of Modern Burma* ซึ่งมุ่งจะวิเคราะห์การบริหารราชการแผ่นดินและสังคมการเมืองของพม่าสมัยใหม่ โดยเน้นในช่วงอังกฤษปกครองพม่า จนถึงช่วงหลังจากที่พม่าได้รับเอกราชเล็กน้อย แม้จะกล่าวถึงพม่ายุคจารีตครั้งที่มีระบอบกษัตริย์ปกครองอยู่บ้างแต่ก็น้อยมาก⁷⁰

และบทความเรื่อง “Administration under King Thalun” โดยศาสตราจารย์ตันทูน (Than Tun) ซึ่งพยายามอธิบายให้เห็นถึงจุดเปลี่ยนผ่านอันสำคัญในประวัติศาสตร์พม่าโดยมุ่งมองที่ระบบ

⁶⁹ Ma Mya Sein, *Administration of Burma*, pp. introduction viii, xii-xv.

⁷⁰ John F. Cady, *A History of Modern Burma*. (Ithaca: N Y., 1958).

การบริหารราชการแผ่นดินของพม่ายุคจารีตซึ่งตรงกับรัชกาลของพระเจ้าตะลุนแห่งราชวงศ์ตองอู-นยองยานเป็นสำคัญ การปฏิรูประบบการเมืองการปกครองในช่วงเวลาดังกล่าวก่อให้เกิดยุคทองแห่งการเรืองอำนาจของราชวงศ์ตองอู-นยองยานสืบต่อมาในขณะที่ พอล เจ เบนเนตต์ (Paul J. Bennett) เสนอบทความโต้แย้งความคิดดังกล่าวเรื่อง *The Fall of Pagan: Continuity and Change in 14th century Burma*⁷¹ ว่า พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพม่าที่มีความสืบเนื่องระหว่างกันทั้งทางด้านวัฒนธรรม ศาสนา ประเพณีและองค์ความรู้ทั้งหลายนับแต่ครั้งราชวงศ์พุกามได้ถูกส่งและสืบเนื่องมายังอาณาจักรเล็กๆ ที่เมืองปinya เมืองสะกาย เมืองอังวะและจนถึงครั้งราชวงศ์ตองอู โดยเฉพาะการเน้นในเรื่องของความสืบเนื่องในประวัติศาสตร์ที่ชี้ชัดว่าการสิ้นสุดของราชวงศ์พุกาม มิได้หมายถึงการสิ้นสุดของทุกสิ่ง⁷²

แต่แนวการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์แบบ “พัฒนาการเชิงโครงสร้างสถาบัน” ที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาประวัติศาสตร์พม่าและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยุคจารีตในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ต่างๆ อยู่ภายใต้การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีประวัติศาสตร์ ของไมเคิล อ่อง-ทวิน (Michael Aung-Thwin) เรื่อง “The Role of Sasana Reform in Burmese History: Economic Dimensions of a Religious Purifications” ตีพิมพ์ในวารสาร *Journal of Asian Studies (JAS)* ปี ค.ศ. 1979 ซึ่งยังไม่เคยมีนักประวัติศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญในประวัติศาสตร์พม่าและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คนใดเสนอแนวความคิดนี้มาก่อนและหลุดพ้นการอธิบายประวัติศาสตร์ยุคจารีตเช่นงานประวัติศาสตร์นิพนธ์พม่าดังที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ด้วยเรื่องของกษัตริย์และราชวงศ์แบบพรรณนาบรรยายที่มุ่งแต่วิเคราะห์เหตุการณ์ตามลำดับเวลาและความสำคัญของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย ไม่ต่างจากการเล่าเรื่อง พร้อมแนะนำประวัติศาสตร์ในยุคสมัยนั้นๆ ให้ผู้สนใจได้รู้จักเท่านั้น⁷³

โดยไมเคิล อ่อง-ทวิน เสนอการตีความใหม่ในเรื่องความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากราชวงศ์พุกามและจบลงที่กบฏ ซายะซาน (Saya San) ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลังจากที่พม่าได้

⁷¹ Paul J. Bennett , *The 'Fall of Pagan': Continuity and Change in 14th century Burma, Conference under the Tamarind tree : three essays in Burmese history* (New Haven,: Yale University Southeast Asia Studies, 1971), pp.1-53.

⁷² Than Tun, “Administration under King Thalun (1629-1648),” *Journal of the Burma Research Society* 51(1968): 173-188.

⁷³ แม้จะมีงานประวัติศาสตร์นิพนธ์พม่าโดยชาวตะวันตกหลายท่านที่ได้เสนอเรื่องราวของการปกครองแบบกษัตริย์ของพม่า แต่ส่วนใหญ่จะอธิบายในเชิงพรรณนาบรรยาย ถึงลักษณะ หน้าที่ และความรับผิดชอบเป็นข้อมูลพื้นฐานให้รู้จักรูปแบบการเมืองการปกครองของพม่ายุคจารีตนี้ว่าปกครองได้อย่างไร เช่น *An Introduction to the Political Economy of Burma* โดย J.S. Furnivall ปี ค.ศ. 1957 และงานในกลุ่มของ *Gazetteer* แม้กระทั่งงานของ Ma Mya Sein ในปี ค.ศ. 1938 คือ *Administration of Burma* และ *Administration under King Thalun* โดย ศาสตราจารย์ Than Thun ในปี ค.ศ. 1968 ทั้งหมดก็มีอาจจะหลุดพ้นจากกรอบความคิดตะวันตกเป็นเกณฑ์และลักษณะมหาบุรุษ ได้เลย.

ตกเป็นอาณานิคมของจักรวรรดินิยมอังกฤษที่อินเดีย เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกษัตริย์ สถาบันสงฆ์ กับความเสื่อมสลายราชวงศ์ และการสถาปนาเสถียรภาพราชวงศ์ใหม่เป็นวัฏจักร โดยมีสาเหตุพื้นฐานเนื่องมาจากสถาบันสงฆ์ได้แก่งแย่งเอาทรัพย์สินที่รัฐพึงได้จากผลประโยชน์เหนือที่ดินในรูปแบบการเก็บภาษีจากผู้ทำกินบนแผ่นดินและไพร่พล และการปฏิรูปคณะสงฆ์ (The Religious Purifications) เพื่ออํารงพระราชอำนาจของกษัตริย์และตัดทอนการเติบโตของสถาบันสงฆ์⁷⁴

และนักประวัติศาสตร์อีกผู้หนึ่งคือ วิคเตอร์ บี. ลิเบอร์แมน (Victor B. Lieberman) เรื่อง The Political Significance of Religious Wealth in Burmese History: Some Further Thoughts ตีพิมพ์ในวารสาร Journal of Asian Studies (JAS) เช่นกัน ปี ค.ศ. 1980 เสนอบทความโต้แย้งตั้งเพื่อพยายามปฏิเสธหรือล้มล้างข้อสมมุติฐานและตรวจสอบการใช้ข้อมูลของ ไมเคิล อ่อง-ทวิน พร้อมทั้งเสนอแนววิเคราะห์ใหม่โดยตั้งข้อสังเกตว่าโดยแท้จริงแล้วสถาบันสงฆ์ไม่ได้มีอิทธิพลต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในพม่าและรัฐที่นับถือพุทธนิกายหินยาน ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 15 ได้ทั้งวิธีการมองประวัติศาสตร์ที่ก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ โดยไม่มีการวกกลับมาซ้ำรอย ซึ่งต่างจากการมองประวัติศาสตร์ตามแนวซ้ำรอยของไมเคิล อ่อง-ทวินที่ละเลยเหตุการณ์ร่วมสมัยร่วมวิเคราะห์ เช่น อิทธิพลทางการเมืองของจีนมองไกลทางตอนเหนือ เผ่าชนที่ใช้ภาษาไทยและการขยายตัวทางการค้าทางทะเลระหว่างจีนและอินเดีย รวมถึงปัญหาการสืบราชสมบัติและการท้าทายอำนาจของขุนนางและผู้นำท้องถิ่นที่เกิดจากการปฏิรูปการปกครองของกษัตริย์เองที่ต้องทำสงครามกับรัฐข้างเคียงและปริมนตลทางอำนาจข้างเคียงโดยจำกัดทั้งอำนาจและทรัพย์สินของสถาบันสงฆ์อย่างเคร่งครัดและควบคุมพร้อมกำหนดหน้าที่ของไพร่พลอย่างใกล้ชิด⁷⁵

การโต้กลับของไมเคิล อ่อง-ทวินในวารสาร Journal of Asian Studies (JAS) เช่นกัน ปี ค.ศ. 1980 เรื่อง Communication to the Editor: A Reply to Lieberman ยังเน้นย้ำข้อสมมุติฐานเดิมที่การเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์เป็นรูปวัฏจักรความเปลี่ยนแปลงที่สถาบันกษัตริย์และสงฆ์ในประเด็นของกำลังพลและการถือครองที่ดิน อันนำมาซึ่งความเสื่อมของราชวงศ์แต่ละราชวงศ์ในประวัติศาสตร์พม่าตลอดคริสต์ศตวรรษที่ 8-19⁷⁶

ในปี ค.ศ.1985 ไมเคิล อ่อง-ทวินตีพิมพ์หนังสือเรื่อง Pagan: The Origins of Modern Burma ซึ่งยังคงความคิดและทฤษฎีเดิมที่ตนเคยเสนอไว้ในบทความแรก พร้อมทั้งปรับปรุงเนื้อหาและรายละเอียดเพิ่มน้ำหนักความน่าเชื่อถือในงานชิ้นนี้อย่างครบครัน จนถือได้ว่าเป็นงาน

⁷⁴Michael Aung-Thwin, "The Role of Sasana Reform in Burmese History: Economy Dimensions of a Religions Purification" *Journal of Asian Studies*,38. (August 1979): 671-688.

⁷⁵Victor B. Lieberman, "The Political Significance of Religious Wealth in Burmese History: Some Further Thought,ts," *Journal of Asian Studies*, 39(August 1980):753-769.

⁷⁶Michael Aung-Thwin, "Communication to the Editor: "A Reply to Lieberman," *Journal of Asian Studies*, 40 (November 1980): 770-792.

ประวัติศาสตร์นิพนธ์พม่ายุคจารีตที่สมบูรณ์แบบทั้งในด้านเนื้อหาและการวิเคราะห์ที่ดีเล่มหนึ่งก็ว่าได้⁷⁷ และในปี ค.ศ. 1990 ไมเคิล อ่อง-ทวินยังเน้นย้ำด้วยการตีพิมพ์หนังสือเรื่อง *Irrigation in the Heartland of Burma: Foundations of the Pre-Colonial Burmese State* ที่อธิบายถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพม่ายุคจารีตในประเด็นของกำลังพลและการถือครองที่ดิน แต่มุ่งศึกษาในประเด็นของพัฒนาการและการจัดระบบการชลประทานเหมือง-ฝายของพม่าตอนบนก่อนการเข้ามาของจักรวรรดินิยมอังกฤษ ที่สัมพันธ์กับการจัดสรรประโยชน์และกำลังพลในพื้นที่เกษตรกรรมเป็นสำคัญ อันเป็นรากฐานสำคัญต่อจุดกำเนิด การคงอยู่ และการรักษาเสถียรภาพของราชวงศ์พม่าตลอดยุคจารีตท่ามกลางการถูกท้าทายของเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์พม่ายุคจารีตอันยาวนานกระทั่งอังกฤษได้รับช่วงภูมิปัญญานี้สมัยอาณานิคมและต่อช่วงใหม่ด้วยเทคนิคและวิทยาการตะวันตก และด้วยการเปิดพื้นที่เกษตรกรรมนาข้าวใหม่ (Plantation Policy) ในเขตพม่าตอนล่าง นับแต่ปี ค.ศ. 1852 เป็นต้นมา⁷⁸

เมื่อพิจารณาแนวความคิดดังกล่าวพบว่าเรื่องเกี่ยวกับอาณาจักรพุกามซึ่งได้รวบรวมหลักฐานและผ่านการตีความข้อมูลต่าง ๆ ของไมเคิล อ่อง-ทวิน เป็นเรื่องที่โดดเด่นและน่าสนใจยิ่ง แต่เมื่อนำมาวิเคราะห์โครงสร้างของประวัติศาสตร์พม่าทั้งหมดกลับพบปัญหาในการตีความและวิเคราะห์ว่าเป็นไปตามวัฏจักรดังนี้ได้ทั้งหมด รวมถึงสถาบันสงฆ์เถรวาทนิกายในประวัติศาสตร์พม่าที่มีความแตกต่างตามยุคสมัย⁷⁹

ขณะที่ วิक्टर บี. ลิเบอร์แมน (Victor B. Lieberman) ตีพิมพ์หนังสือเรื่อง *Burmese Administrative Cycles: Anarchy and Conquest c.1580-1760* ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1984 ซึ่งพัฒนามาจากวิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิตของตน เรื่อง "The Burmese Dynastic Pattern c. 1590-1760: An Administrative and Political Study of the Taung-ngu Dynasty and the Reign of Alaung-phaya" แห่งมหาวิทยาลัยลอนดอน ปี ค.ศ. 1976 โดยการอธิบายว่าพม่าก่อนสมัยอาณานิคมมีตัวแบบ (Pattern) และการพัฒนาเป็นวัฏจักร ซึ่งก็คือวัฏจักรทางการเมือง (Administrative Cycles) ของพม่าระหว่าง ค.ศ. 1580-1760 ที่ใช้หลักฐานชั้นต้นพื้นถิ่นจำนวนมากศึกษาอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการปกครองในโครงสร้างสถาบัน บทบาทของชนชั้นปกครองต่อการดำรงอยู่และทำลายอำนาจรัฐส่วนกลางที่จัดสรรอำนาจ ขยายปริมณฑลทางอำนาจสู่

⁷⁷Michael Aung-Thwin, *Pagan: The Origins of Modern Burma* (Honolulu: University of Hawaii Press, 1985).

⁷⁸Michael Aung-Thwin, *Irrigation in the Heartland of Burma: Foundations of the Pre-Colonial Burmese State* (De Kalb Center for Southeast Asian Studies: Northern Illinois University Press, 1990).

⁷⁹E. Michael Mendelson, *Sangha and State in Burma: A Study of Monastic Sectarianism and Leadership* (Ithaca: Cornell University Press, 1975).

ท้องถิ่น การเข้ามาของศาสตราจารย์ปิ่นไฟและนาวิพาหนะตะวันตกสมัยใหม่ และการเติบโตของการค้าทางทะเลโดยเฉพาะมหาสมุทรอินเดีย อันเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องระหว่างการสถาปนาอำนาจใหม่ การดำรงรักษาและสร้างเสถียรภาพของรัฐ และการล่มสลายอันเป็นวัฏจักร⁸⁰

วิกเตอร์ บี. ลิเบอร์แมนไม่เห็นด้วยในข้อสรุปของไมเคิล อ่อง-ทวินในเรื่องของความเสื่อมสลายของรัฐส่วนกลางในประวัติศาสตร์พม่ายุคจารีตว่าเป็นเพราะเงื่อนไขความขัดแย้งเพียงระหว่างสถาบันกษัตริย์และสถาบันสงฆ์ในเรื่องผลประโยชน์ในทรัพย์สิน ไพร่กำลังพล และส่วยอากรที่ได้จากการครอบครองในกรรมสิทธิ์ที่ดินเท่านั้นที่นำความเสื่อมมาให้แก่สถาบันกษัตริย์ ซึ่งประเด็นปัญหาดังกล่าวแก้ไขได้ด้วยการปฏิรูปศาสนาและไม่ได้เกิดปรากฏการณ์เช่นนี้ขึ้นในทศวรรษกาล โดยเฉพาะช่วงรัชกาลตองอู-นยงยาน แต่ความเสื่อมที่แท้จริงคือการที่อำนาจรัฐส่วนกลางที่ไม่อาจควบคุมอำนาจท้องถิ่นและประเทศราชได้เพราะการทำลายของสถาบันขุนนางและเชื้อพระวงศ์ส่วนกลางเป็นหลัก ข้อเสนอและการวิเคราะห์ดังกล่าวมีจุดเด่นและความน่าสนใจในการวิเคราะห์โครงสร้างประวัติศาสตร์พม่ายุคตองอู-นยงยานถึงยุคคองบองตอนต้นเป็นวัฏจักรที่มีพัฒนาการที่ก้าวไปข้างหน้า ไม่เกิดซ้ำ การนำเสนอถึงการกำเนิดและการเสื่อมสลายของอำนาจรัฐที่มุ่งมองลักษณะเฉพาะในสังคมภายในเป็นหลักและมีปัจจัยภายนอกส่งเสริม

ภายใต้วิวาทะทางวิชาการของทั้งสองที่อุบัติขึ้นระหว่างปี ค.ศ. 1979-80⁸¹ สร้างพื้นที่การศึกษาประวัติศาสตร์ใหม่ที่ต่างไปจากการศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายุคจารีตเดิม ทั้งยังดึงความสนใจแก่นักประวัติศาสตร์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาและผู้สนใจหวนกลับมาที่ประวัติศาสตร์พม่ายุคจารีต ด้วยแนวความคิดและทฤษฎีที่ทั้งสองท่านที่ได้เสนอมาอันส่งผลกระทบต่อศึกษาไม่เพียงเฉพาะแวดวงการศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายุคจารีตเท่านั้น ยังหมายรวมถึงประวัติศาสตร์จารีตของรัฐต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ดังที่ทั้งสองท่านได้เสนอไว้ตอนท้ายของงานถึงรูปแบบวัฏจักรทางการเมืองที่ต่อวิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการเชิงโครงสร้างสถาบันภายใต้การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีประวัติศาสตร์แบบวัฏจักรของทั้งคู่อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นอยุธยา เวียดนาม และมะตะรัม โดยศึกษาโครงสร้างสถาบัน ปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและอื่นๆ ที่จะเป็นเหตุสังคมนำไปสู่ความเสื่อมสลายนั้น แนวโน้มในการวิเคราะห์จึงค่อนข้างจะให้ความสำคัญแก่ปัจจัยภายในพม่าเองอันได้แก่สถาบันการปกครอง ชนชั้นนำ สถาบันสงฆ์ และระบบการเมืองการปกครอง ขณะที่ปัจจัยภายนอกสังคมพม่าอันได้แก่ อิทธิพลของชาติตะวันตก การเปลี่ยนแปลงของการค้าพาณิชย์ทางทะเลที่มีบทบาทเป็นตัวเร่ง และกระบวนการเปลี่ยนแปลงจึง

⁸⁰Victor B. Lieberman, *Burmese Administrative Cycles: Anarchy and Conquest c.1580-1760* (N.J. : Princeton University Press, 1984).

⁸¹สุนทร ชุตินทรานนท์ ได้วิเคราะห์วิวาทะครั้งสำคัญนี้อย่างสมบูรณ์ และสามารถอ้างเพิ่มเติมในรายละเอียดได้ที่ สุนทร ชุตินทรานนท์, "พม่า: สถาบันกษัตริย์ VS สถาบันสงฆ์", *วารสารธรรมศาสตร์* 10 (กันยายน 2524): 188-95.

เป็นแนวโน้มทางสถาบันมากกว่าจะขึ้นกับ "ลักษณะมหาบุรุษและความสำเร็จเฉพาะบุคคล" หรือกลุ่มบุคคลในความคิดเช่นที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตาม การศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายุคจารีตในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ของทั้งไมเคิล อ่อง-ทวินและวิกเตอร์ บี. ลิเบอร์แมน ภายใต้การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีประวัติศาสตร์พัฒนาการเชิงโครงสร้างสถาบัน จะเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในแวดวงการศึกษาประวัติศาสตร์พม่าในปัจจุบัน พร้อมลงความเห็นว่าเป็นการศึกษาที่รอบด้านและครอบคลุมเนื้อหาสูงกว่าประเด็นการศึกษาที่มุ่งมองแต่ลักษณะของมหาบุรุษและอิทธิพลของตะวันตกแนวเดิม

สุทธชัย ยิ้มประเสริฐได้วิพากษ์ปัญหาของแนวความคิดดังกล่าวว่า ในด้านปรัชญาประวัติศาสตร์เชิงคาดคะเน (Speculative Philosophy of History) ว่าประการแรกปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์นั้นย่อมมีทั้งเหตุภายในและเหตุภายนอก ปัญหาที่ว่าอะไรจะมีลักษณะเด่นกว่ายังไม่มีคำตอบที่ชัดเจน และค่อนข้างจะขึ้นกับแต่ละเหตุการณ์ ยกกรณีการล่มสลายของราชวงศ์ต้องอู-นยองยานกับอยุธยาว่ามีเหตุปัจจัยที่ต่างกันไป

ประการที่สอง ที่เงื่อนไขจากตัวบุคคลและสถาบันที่รองรับยังมีลักษณะผูกพันไปมา ระหว่างการปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์ใหม่ เช่น พระเจ้าอลองพญาและพระเจ้าตากสินกับเชื้อวงศ์เดิมที่เสียมสูญอำนาจไปเช่นเจ้าเขวดวงและกรมหมื่นเทพพิพิธ

ประการที่สาม ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเหตุสั่งสมกับเหตุฉับพลันที่ไม่อาจวิเคราะห์ได้ด้วยโครงสร้างสถาบัน และชี้ว่าในประวัติศาสตร์นั้นมีตัวแปรที่ไม่อาจคาดหมายรวมอยู่ได้ นั่นหมายความว่า กรอบความคิดเรื่องวัฏจักรการเมืองไม่อาจใช้วิเคราะห์ประวัติศาสตร์เพียงลำพังทั้งหมด

และประการสุดท้ายในเรื่องของการปรับเปลี่ยนและระงับความเปลี่ยนแปลงอันนำมาสู่ความเสื่อมสลายของราชวงศ์ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ก่อนนี้ หมายถึงความสืบเนื่องของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์พม่าที่ส่งผลต่อพัฒนาการก้าวกระโดดของราชวงศ์คองบอง⁸² ซึ่งจะกล่าวในบทต่อไป

พร้อมกันนั้น จากการค้นคว้าวิจัยในครั้งนี้อย่างพบว่า การศึกษาภายใต้การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีประวัติศาสตร์พัฒนาการเชิงโครงสร้างสถาบันกลับสลับซับซ้อนยากต่อการเข้าใจและอาศัยการตีความอย่างมากในหลักร่วมสมัยที่มีอยู่อย่างจำกัด ทั้งการยึดติดในกรอบของวัฏจักรของทั้งสอง กลายเป็นกรอบความคิดต่องานประวัติศาสตร์นิพนธ์ของตนที่ยึดติดและไม่อาจหลุดพ้นไปโดยง่าย ทั้งยังกลายเป็นบรรทัดฐานการศึกษาในประวัติศาสตร์พม่ายุคจารีตต่องานการศึกษาต่อๆ มา ภายใต้การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีประวัติศาสตร์พัฒนาการเชิงโครงสร้างสถาบันในที่สุด ตรงกันข้ามที่ทฤษฎีทางความคิดดังกล่าวแม้จะถูกยอมรับในวงกว้าง แต่กลับมีนักประวัติศาสตร์ที่ดำเนินรอยตามน้อยคน

⁸²สุเนตร ชุตินธรานนท์, "พม่า: สถาบันกษัตริย์ VS สถาบันสงฆ์", วารสารธรรมศาสตร์ 10 (กันยายน 2524): 177-179.

ขณะเดียวกันการเน้นย้ำในปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงภายในสังคมพม่ายุคจารีตมากกว่าปัจจัยภายนอกสังคมร่วมสมัยหลายประการ กลับกลายเป็นช่องว่างที่สำคัญที่ทำให้คำอธิบายในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์แนวนี้ก้าวล้ำสภาพความเป็นจริงในภูมิภาคและโลกเกินไป และละเลยประเด็นเฉพาะร่วมสมัยเช่น การเติบโตของเมืองท่าชายฝั่งทะเลด้านอันดามัน บทบาทและอิทธิพลของอยุธยาต่อรัฐข้างเคียงนับแต่ต้นรัชกาลพระเจ้าบรมโกศถึงพระเจ้าเอกทัศ (ค.ศ.1733-1763) นโยบายการขยายอำนาจของจีนสมัยองค์จักรพรรดิเฉียนหลง อันนำมาสู่สงครามระหว่างจีนและพม่าระหว่าง ค.ศ. 1766-69 และการเติบโตการค้าและพาณิชย์ทางบก ระหว่าง รัฐภาคพื้นทวีปต่างๆ ในอินเดีย-พม่า-ล้านนา-ล้านช้าง-เวียดนามและจีน เป็นต้น รวมทั้งชนบจารีตของผู้ปกครองรัฐและชนชั้นปกครองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในเรื่อง "จักรพรรดิราชา" "จักรวาทิน" และ "ธรรมราชา" อันนำมาสู่การทำสงครามระหว่างพม่าและอยุธยา ในปี ค.ศ. 1759-60 และ ค.ศ. 1766-67 เป็นต้น

จึงอาจกล่าวสรุปได้ว่า แนวทางการศึกษาและกรอบความคิดที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบองในประวัติศาสตร์นิพนธ์ทั้งหลาย ถูกครอบงำด้วยความคิดในเรื่องการเสื่อมและการล่มสลาย โดยชัดเจน มีกระบวนการอธิบายและนำเสนอในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ มีระบบ ส่งต่อความคิดและเน้นย้ำความคิดที่เคลือบแฝงอคติมากกว่าจะอธิบายความคิดที่ว่าด้วยเรื่องการเรืองอำนาจของราชวงศ์คองบองอย่างเป็นระบบและมีเสถียรภาพความมั่นคงในช่วงแรกของการก่อตั้งราชวงศ์ ที่มุ่งมองตามบริบทของสังคมร่วมสมัยอันส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และใกล้เคียง ระหว่าง ค.ศ. 1752-76 เช่นเดียวกันที่ประวัติศาสตร์นิพนธ์พม่ายุคราชวงศ์คองบองถูกเน้นย้ำการเรืองอำนาจภายใต้กรอบความคิดลักษณะมหาบุรุษและความสำเร็จเฉพาะบุคคล มุ่งมองเฉพาะแต่ละรัชกาล แบ่งเป็นยุคสมัยไม่มีความต่อเนื่องและสัมพันธ์ต่อกัน ซึ่งความคิดเบื้องต้นกลายเป็นกระแสหลักในการศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบองในที่สุด ขณะที่กรอบความคิดทฤษฎีประวัติศาสตร์พัฒนาการเชิงโครงสร้างสถาบัน ในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์พม่ายุคคองบองถูกกำหนดแนวทางการศึกษาด้วยงานการศึกษาก่อนหน้านี้ที่มีจำนวนน้อยและกรอบความคิดในงานการศึกษาเอง ที่ซับซ้อนเกินเข้าใจและมีการสานต่อการศึกษาและพัฒนาการทางความคิดและการศึกษาในแวดวงการศึกษาประวัติศาสตร์พม่าไม่มากเท่าที่ควร⁸³

ดังนั้นการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงเสมือนก้าวหนึ่งแห่งการศึกษาประวัติศาสตร์พม่ายุคคองบองที่มุ่งมองเหตุแห่งการเรืองอำนาจของราชวงศ์คองบอง นับแต่ปี ค.ศ. 1752-1776 ที่มีพัฒนาการและความสืบเนื่องของพัฒนาการเชิงโครงสร้างสถาบัน นับแต่ครั้งราชวงศ์ต้องอุบ-นยองยาน ถึงสิ้น

⁸³อ่านเพิ่มเติมใน Victor B. Lieberman, *Strange Parallels Southeast Asia in Global Context, c.800-1830 Volume 1: Integration on the Mainland* (Cambridge University Press, 2003), Chapter1 pp. 1-84, 85-211.

รัชกาลพระเจ้าเงงพยูเฉง หรือพระเจ้ามังระ ซึ่งถือเป็นตัวชี้วัดความมั่นคงทางการเมืองและอำนาจทางการปกครองของจักรวรรดิพม่าเหนือรัฐต่างๆ ภาคพื้นทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันนำมาสู่การเรืองอำนาจของราชวงศ์คองบอง อย่างรวดเร็ว ภายในเวลาเพียง 25 ปี และเป็นรากฐานต่อการดำรงอยู่ของราชวงศ์ในเวลาต่อมา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย